

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до самостійної роботи з навчальної дисципліни
ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
для здобувачів вищої освіти *спеціальності 081 Право*

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Обговорено та рекомендовано
на засіданні кафедри
правоохоронної діяльності та
загальноправових дисциплін
Протокол № 6
від 11 січня 2022 р.

Чернігів 2022

Історія держави і права. Методичні вказівки до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти спеціальності 081 Право /Укл. Козинець О.Г. Чернігів: ННІ права і соціальних технологій НУ «Чернігівська політехніка», 2022. 72 с.

Укладач: КОЗИНЕЦЬ ОЛЕНА ГАВРИЛІВНА, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Відповідальний за випуск: ВЕРЕМІЄНКО СВІТЛАНА ВІКТОРІВНА, старший викладач кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Рецензент: СЕЛЕЦЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ВІКТОРОВИЧ, декан юридичного факультету ННІ права і соціальних технологій Національного університету «Чернігівська політехніка», к.ю.н., доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА»	
1.1. Орієнтовний план самостійної роботи	7
1.2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	8
1.3. Методи поточного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Історія держави і права»	17
1.4. Література основна до всього курсу	18
1.5. Орієнтовний перелік питань на залік	23
2. ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА	26
3. ВИДИ РОБІТ, БАЛИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	68

ВСТУП

Історія держави і права є важливою дисципліною, оскільки дає знання з основ історичного розвитку державних установ та правових інститутів.

Предмет вивчається протягом II семестру, форма завершення навчання – диференційований залік (залік – далі). Вивчення цієї дисципліни здійснюється на підставі модульно-рейтингової системи організації навчального процесу, метою якої є підвищення рівня знань юристів та забезпечення їх конкурентоздатності у світовому навчальному просторі. Запровадження модульно-рейтингової системи припускає забезпечення мобільності студентів під час навчання з урахуванням вимог національного та міжнародного ринків праці, які, у свою чергу, достатньо швидко змінюються.

Запропоновані завдання до самостійної роботи підготовлені відповідно до робочої програми та тематичного плану з курсу «Історія держави і права». Саме тому, рекомендується спочатку ознайомитися з програмою курсу, яка детально розбиває теми за відповідними модулями. У завданнях відображено основний зміст навчальної дисципліни та кожна з тем містить схематичний матеріал, що сприяє систематизації знань історії держави і права.

Головною умовою успішного оволодіння змістом дисципліни «Історія держави і права» є систематична робота студентів. Після прослуховування навчальних лекцій, студентам необхідно продовжити самостійний аналіз шляхом вивчення відповідних нормативних актів, законників, «правд», конституцій, кодексів та інших документів, що дає можливість засвоїти їм зміст окремих інститутів права, структуру державного механізму та ін. Студенти самостійно повинні працювати над вивченням нових основних понять курсу, саме тому кожному студентові доцільно завести словник основних понять і термінів з історії держави і права, також необхідно мати особистий конспект першоджерел.

За навчальним планом вивчення «Історії держави і права» проводиться шляхом лекційних та семінарських занять, а також самостійної роботи.

Самостійна робота проводиться з метою:

- систематизації і закріплення здобутих теоретичних знань і практичних умінь студентів;
- поглиблення і розширення теоретичних знань;
- формування вмінь використовувати нормативну, правову, довідкову і спеціальну літературу;
- розвитку пізнавальних можливостей і активності студентів: творчої ініціативи, самостійності, відповідальності й організованості;
- формування самостійності мислення, здатності до саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації;
- розвитку дослідницьких умінь.

На підставі прочитаної літератури можна пропонувати студентам написати реферати, тези доповідей на цікаві для них теми.

При потребі студенти можуть отримати консультацію викладача з тих питань, що недостатньо їм зрозумілі. З урахуванням цих запитань, результатів

здачі заліку викладач готує письмові консультації для студентів, які постійно поновлює.

Методичні рекомендації спрямовані на вирішення таких головних завдань: створення умов для реалізації єдиного підходу до організації самостійної роботи студентів; сприяння формуванню у студентів навичок самостійної навчальної, науково-дослідної й практичної роботи; сприяння розвитку й поглибленню професійних, наукових і практичних інтересів студентів; сприяння формуванню професійних якостей, знань, умінь і навичок майбутніх фахівців; створення умов для гармонійного творчого розвитку особистості студента.

Основними завданнями самостійної роботи студентів є засвоєння в повному обсязі програми курсу «Історія держави і права». Самостійна робота студентів містить у собі:

- підготовку до аудиторних занять (лекційних та практичних);
- виконання відповідних завдань з навчальної дисципліни протягом семестру;
- самостійну роботу над окремими темами навчальної дисципліни відповідно до навчально-тематичного плану;
- підготовку до практичних занять та виконання завдань, передбачених робочою програмою дисципліни;
- виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ);
- підготовку до усіх видів контрольних випробувань (підсумкових, залікових тощо);
- участь у роботі наукового гуртка тощо;
- участь у студентських наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, олімпіадах тощо;
- інші види діяльності, що ініціюються та здійснюються інститутом, факультетом, кафедрою й органами студентського самоврядування.

Організацію самостійної роботи студентів здійснює кафедра, лектор, а також самі студенти. Організація й контроль ходу і змісту навчальної самостійної роботи та її результатів здійснюється відповідно до графіків самостійної роботи студентів.

З власної ініціативи кафедра може проводити студентські навчальні й наукові заходи (конференції, олімпіади, симпозіуми тощо).

Самостійна “навчальна й навчально-дослідна робота” виконується студентами під керівництвом викладача, який здійснює аудиторну роботу в цій навчальній групі. Самостійна робота студентів повинна мати такі головні ознаки:

- бути виконаною особисто студентом або студентською підгрупою (командою), де кожен її член самостійно виконує свою частину колективної роботи;
- бути закінченою розробкою, де розкриваються й аналізуються актуальні проблеми з певної теми або її окремих аспектів;
- демонструвати достатню компетентність автора в розкритті питань, що досліджуються;
- мати навчальну, наукову або практичну спрямованість і значимість;

- містити певні елементи новизни;
-самостійна письмова робота оформляється відповідно до вимог кафедри.

Навчально-методичне забезпечення самостійної роботи студентів враховує специфіку різного роду діяльності студентів і викладачів. Усі навчально-методичні та навчальні матеріали й видання щодо дисципліни повинні містити рекомендації для самостійної роботи студентів. Так, рекомендації із самостійного вивчення або повторення навчального матеріалу містять вказівки щодо терміну, обсягу, якості засвоєння матеріалу із зазначенням навчальних, наукових та навчально-методичних видань, що використовуються з цією метою, а також питання для самоконтролю, тести, контрольні запитання і завдання, приклади оформлення самостійної письмової роботи та ІНДЗ.

Слід зазначити, що види завдань для самостійної роботи, їх зміст і характер мають варіативний і диференційований характер, ураховують специфіку спеціальності та індивідуальні особливості студентів. Безумовно, основними видами самостійної роботи слід вважати практичні та тестові завдання. Проте, викладач може самостійно обирати і такі додаткові види самостійної роботи: підготовка повідомлень до виступу на семінарі, конференції; підготовка рефератів, тематичних кросвордів; підготовка до ділових (тренінгових) ігор.

Результати самостійної роботи студентів оцінюються викладачем, який веде практичні заняття з навчальної дисципліни. Форми контролю самостійної роботи обираються викладачем з таких варіантів:

- поточний контроль на основі виконання вправ та завдань під час семінарських занять;
- інтерактивний контроль самостійної роботи над теоретичним матеріалом під час семінарських занять;
- поточний контроль засвоєння знань на основі оцінки усної відповіді на питання, повідомлення під час семінарських занять;
- звіт за темою, що вивчалася самостійно;
- тестування, виконання письмової контрольної роботи.

Результати самостійної роботи студентів можуть бути опубліковані в спеціалізованих студентських наукових виданнях, апробовані на науково-практичних студентських конференціях.

До кожної теми, винесеної для самостійної роботи, запропонований перелік літератури.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА»

1.1. Орієнтовний план самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет, метод дослідження, періодизація історії держави і права. Держава і право Стародавнього Сходу	4
2	Держава і право Античності (Стародавні Греція та Рим)	2
3	Феодальна держава і право Середніх віків	4
4	Українська державність і право XVII-XVIII ст.	6
5	Виникнення буржуазної держави і права	4
6	Держава і право Англії	4
7	Держава і право США	2
8	Держава і право Франції	2
9	Держава і право Японії	6
10	Держава і право Німеччини	2
11	Держава і право Російської імперії XIX – початку XX ст.	6
12	Відродження української національної державності (1917-1920 рр.)	6
13	Виникнення та розвиток радянської держави і права	6
14	Виникнення і розвиток незалежних держав у Східній Європі, Азії, Африці та Латинській Америці	6
Разом		60

1.2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Держава і право Стародавнього Світу та Середніх віків (IV тисячоліття до н.е. – XVII ст. н.е.)

Тема 1. Предмет, метод дослідження, періодизація історії держави і права. Держава і право Стародавнього Сходу

Предмет курсу «Історія держави і права», його значення. Загальнонаукові та спеціальні методи пізнання та вивчення історії держави і права. Місце науки та навчального курсу в системі історичних, загальних і спеціальних юридичних дисциплін.

Періодизація історії держави і права, джерела її вивчення.

Особливості азіатського та античного способу виробництва. Характерні риси східної деспотії, причини її виникнення. Характерні риси права Стародавнього Сходу.

Суспільний та державний лад країн Стародавнього Сходу: Єгипту, Вавилону, Індії, Китаю, Хеттської держави, Ассирії.

Джерела та основні риси права країн Стародавнього Сходу. Закони Хаммурапі, Закони Ману та ін.

Тема 2. Держава і право Античності (Стародавні Греція та Рим)

Особливості виникнення держави і права в Афінах. Реформи Тезея, Солона і Клісфена. Розквіт афінської демократії за Ефіальта та Перікла. Особливості суспільного та державного ладу Афін. Суд і судочинство. Органи охорони громадського порядку.

Особливості суспільного і державного ладу Спарти. Реформи Лікурга та їх вплив на становлення держави у Спарті.

Особливості виникнення держави і права в Стародавньому Римі. Їх періодизація. Реформа Сервія Туллія. Правове становище окремих груп населення. Боротьба патрициїв і плебеїв.

Державний устрій і управління в період республіки. Причини переходу до монархії. Принципат. Домінат. Суспільний лад Риму у період монархії, розвиток колонату

Джерела та основні риси афінського права.

Право Стародавнього Риму, етапи його розвитку. Джерела права. Римське право найдавнішого періоду (Закони XII таблиць) та класичного періоду. Публічне та приватне право. Право власності у римському праві та його еволюція. Основні тенденції розвитку аграрного законодавства у Стародавньому Римі. Кримінальне право. Судовий процес. Історичне значення римського права.

Особливості розвитку держави і права Фінікії, Карфагену

Тема 3. Феодальна держава і право Середніх віків

Загальна характеристика феодальної держави і права (особливості виникнення та розвитку, зв'язок політичної влади з землеволодінням, місце

релігії та церкви в житті феодальної держави, періодизація історії феодальної держави та права).

Особливості суспільного (верстви суспільства та їх правове становище) і державного ладу (реформи глав держав, створення станово-представницьких установ, органи влади та управління в центрі на місцях, формування органів охорони громадського порядку, поліції, прокуратури, створення міністерства внутрішніх справ та інших правоохоронних органів) в період ранньофеодальної, станово-представницької та абсолютної монархії в країнах Європи (держави франків, Франція, Англія, Німеччина, Київська Русь, Велике князівство Литовське, Королівство Польське, Річ Посполита, Московське князівство – царство) та Азії (Китай, Японія, Індія, Арабський халіфат, Візантія)

Джерела права. «Салічна правда», «Руська Правда», Велика Хартія Вільностей 1215 р., Золота Булла 1356 р., Саксонське і Швабське зерцало. Загально-імперське законодавство: «Кароліна». Земське, ленне та міське право. Законник Стефана Душана. Кодифікація чеського права. Закон судний людям у Болгарії. Сеймові і королівські конституції. ВКЛ та Польщі. Конституція Казимира 1468 р. «Устава на волоки» 1557 р. Кодифікація права у Великому Князівстві Литовському. Литовські статuti 1529, 1566, 1588 рр. Магдебурзьке право та його дія на українських землях, Судебники 1497 та 1550 рр., Соборне Уложення 1649 р.

Джерела мусульманського права. Система мусульманського права

Особливості англосаксонської системи права.

Основні риси права: кримінальне право та процес, право власності та зобов'язань, шлюбно-сімейне право, спадкове право.

Тема 4. Українська державність і право XVII-XVIII ст.

Формування української національної держави. Територія. Новий адміністративно-територіальний поділ.

Суспільний лад та вищі органи влади й управління. Загальновійськова козацька Рада. Рада Генеральної старшини. Гетьман. Генеральний уряд. Полковники і полкові уряди. Сотники і сотенні уряди. Курінні отамани. Городові отамани. Запорізька Січ, її внутрішня організація. Поєднання військово-адміністративної і судової влади. Магістрати і ратуші, їх структура, права та обов'язки. Козацьке військо. Суд.

Входження України до складу Росії та його правове оформлення.

Правове становище України у складі Росії (XVIII ст.). Поділ Гетьманщини на Лівобережну і Правобережну Україну. Суспільний лад. Формування українського шляхетства, його злиття з російським дворянством. Поширення на Україну дії «Жалуваної грамоти дворянству» 1785 р. Духовенство і зміни у його правовому становищі. Правове становище селянства. Правове становище міського населення.

Ліквідація козацького стану. Остаточне закріплення всіх категорій українського селянства.

Автономія України. Гетьманські статті. Органи місцевого самоврядування. Загальновійськова рада. Рада генеральної старшини. Генеральний уряд. Гетьманська влада, Полкові уряди. Сотенні уряди. Курені і городові отамани. Збройні сили. Магістрати і ратуші. Судові органи. Церква. Особливості політичного устрою на Слобожанщині. Зміни в політичному становищі Запорізької Січі та Південної України.

Органи самодержавного управління Україною. Малоросійський приказ, I Малоросійська колегія, II Малоросійська колегія. Запровадження військового та адміністративно-територіального устрою в Україні відповідно до загальної централізованої системи управління Російською імперією.

Правова система України за умовами входження до складу Росії. Джерела права. Звичаї. Гетьманські і полковничі універсали. Рішення загальновійськової і генеральної старшинської рад. Збереження джерел права польсько-литовського походження. Конституція Пилипа Орлика (1710 р). Джерела церковного права. Кодифікація права у першій половині XVIII ст. Робота кодифікаційної комісії 1728 р. «Права за якими судився малоросійський народ» 1743 р. Кодифікація права у другій половині XVIII ст. «Суд і розправа в правах малоросійських». «Екстракт малоросійських прав» 1767 р. «Екстракт із указів, інструкцій та установ» 1786 р.

Цивільне право. Сімейне право. Кримінальне право. Судочинство.

Суспільно-політичний лад і право Західноукраїнських земель (II пол. XVII - II пол. XVIII ст.). Політико-правове становище Галичини і Правобережжя у складі Речі Посполитої, Закарпаття – у складі Угорщини, Північної Буковини і Криму – у складі Туреччини.

Змістовий модуль 2. Історія держави та права в Новий та Новітній час середина XVII ст. – XX ст.

Тема 5. Виникнення буржуазної держави і права

Причини та передумови буржуазних революцій Нідерланди, Англія, США, Франція.

Нормативно-правові акти періоду боротьби за незалежність та буржуазної революції Нідерландів.

Причини та передумови революції в Англії. «Петиція про право» 1628 р. Основні етапи і особливості англійської революції. Класи і партії у революції. Зміни у формі держави. Найважливіші акти “Довгого парламенту”. Встановлення республіки. Протекторат О.Кромвеля. «Інструмент управління» 1653 р.

Виникнення перших колоній на території Північної Америки. Правовий статус колоній. Причини та передумови боротьби американських колоній за незалежність. Декларація незалежності 1776 року. Статті конфедерації 1781 року. Конституція США 1787 року. Білль про права. Виникнення і оформлення двопартійної системи.

Передумови та причини революції кінця XVIII ст. у Франції. Основні етапи і особливості французької революції. Установчі збори. Декларація прав людини і громадянина 1789 року. Проголошення важливих принципів буржуазної

держави та права. Конституція 1791 року. Оформлення конституційної монархії.

Прихід до влади жирондистів. Ліквідація монархії і проголошення республіки.

«Декларація прав людини та громадянина» 1793 р., Конституція 1793р. Суть якобінської диктатури. Виникнення судових та позасудових революційних органів.

Тема 6. Держава і право Англії

Рестаурація монархії. Зародження політичних партій. Habeas Corpus Act 1679 р. «Славетна революція» 1688 р. Білль про права 1689 р. Акт про престолонаслідування 1701 р. Виникнення кабінету міністрів. Розвиток державного ладу Англії XVIII ст. Розвиток англійського парламентаризму у XVIII-XIX ст.

Перші поліцейські формування у країнах Європи. Правоохоронна система Англії. Роль і місце поліції

Зародження і розвиток політичних партій в Англії.

Виникнення і розвиток кабінету міністрів в Англії, прецедент 1742 р.

Виборчі реформи 1832 та 1867 рр. Консервативна і ліберальна партії. Поява лейбористської партії. Англосаксонська система права.

Особливості суспільного і державного розвитку Англії першої половини XX ст. Реформа виборчої системи.

Основні зміни в державному ладі, реформа парламенту. Верховенство кабінету міністрів. Суть делегованого законодавства.

Вестмінстерський статут 1931 р. Державне регулювання економіки.

Структура і основні напрями діяльності поліції Англії.

Кабінет міністрів у державному механізмі Великобританії.

Суд присяжних у Англії. Історія та сучасні тенденції.

Особливості розвитку англійської правової системи.

Тема 7. Держава і право США

Громадянська війна Півдня і Півночі США. Конституційний розвиток США після громадянської війни та управління в штатах.

Федеральні і місцеві правоохоронні органи США. Становлення та розвиток системи судових органів

Суть американської правової системи.

Нормативне забезпечення приєднання Техасу до США.

Особливості розвитку США на початку XX ст. Регулююча роль держави в галузі економіки та соціальних відносин. Посилення президентської влади, централізація державного апарату.

«Новий курс» Ф.Рузвельта: причини запровадження та наслідки.

Поправки до Конституції в XX ст.

Особливості регулювання суспільних і трудових відносин.

Відносини між гілками влади.

Процес формування і механізм реалізації внутрішньої і зовнішньої політики США.

Загальне і особливе у створенні правоохоронних органів європейських країн і США. Особливості правоохоронної системи США.

Розвиток права.

Тема 8. Буржуазна держава і право Франції

Переворот 9-го термідора. Конституція 1795 року. Директорія.

Переворот Наполеона Бонапарта, Конституція 1799 року. Консульство та імперія Наполеона. Централізація та бюрократизація державного апарату. Французький цивільний кодекс 1804 р. та Французький кримінальний кодекс 1810 р.

Відновлення монархії. Хартії 1814 і 1830 років.

Революція 1848 року і утворення Другої республіки. Конституція 1848 р. та державний лад Другої республіки.

Виникнення другої імперії. Конституція 1852 р. Державний лад другої імперії. Франко-пруська війна і падіння імперії.

Структура правоохоронних органів Франції.

Виникнення професійної прокуратури і адвокатури у Франції

Становлення та розвиток системи судових органів

Обставини проголошення III республіки у Франції. Боротьба прихильників монархії та республіки за форму державного правління у Франції.

Передумови виникнення Паризької Комуни. Соціально-економічне законодавство і державний лад Паризької Комуни. Причини падіння Паризької комуни.

Розробка і прийняття конституційних законів 1875 р. Державний лад і політичний режим Третьої республіки.

Розвиток права.

Політична сутність бонапартизму та його історичні прояви (I і II імперії у Франції).

Органи охорони громадського порядку в Паризькій комуні та Третій республіці. Судова система Франції XIX-XX ст.

Виникнення професійної прокуратури і адвокатури у Франції.

Режим Третьої республіки: партійна та виборча системи. Зміни в державному апараті.

Виникнення Народного фронту, його політика. Причини падіння Третьої республіки.

Окупація Франції та режим Віші. Звільнення Франції.

«Тимчасовий режим» та боротьба навколо конституції.

Виникнення режиму Четвертої республіки. Основні положення Конституції 1946 року.

Падіння Четвертої республіки і виникнення режиму П'ятої республіки. Основні положення Конституції 1958 р. Еволюція політичної системи у Франції.

Основи діяльності та структури сучасних європейських правоохоронних інститутів в умовах інтеграційних процесів к. XX ст.

Розвиток права.

Тема 9. Буржуазна держава і право Німеччини

Особливості розвитку Німеччини першої половини XIX ст. Падіння «Священної римської імперії німецької нації», утворення «Рейнського союзу». Створення Німецького союзу на підставі т.зв. Союзного акту 1815 р. Реформи в Пруссії.

Вплив революції 1848 р. на розвиток німецьких держав. Боротьба Пруссії за політичне домінування в Німеччині. Створення Північно-німецького союзу.

Утворення імперії. Конституція 1871 року.

Конституція Німеччини 1871 р. про організацію правоохоронної діяльності
Становлення та розвиток системи судових органів

Джерела та основні риси права Німеччини.

Правоохоронна система Німеччини у XIX столітті.

Еволюція територіального устрою та системи управління Австрійської монархії Габсбургів.

Революція в Німеччині та утворення Веймарської республіки. Політичний режим Веймарської республіки.

Виникнення націонал-соціалістичних та фашистських партій в Німеччині після I світової війни. Італійський фашизм та німецький націонал-соціалізм: загальне та особливе.

Прихід фашистів до влади. Становлення механізму фашистської диктатури, особливості розвитку права в цей період історії.

Розгром фашистської Німеччини, основні положення Потсдамської конференції.

Утворення ФРН і НДР. Основні положення Бонської Конституції 1949 р. Об'єднання Німеччини.

Розвиток права.

Тема 10. Буржуазна держава і право Японії

Основні риси суспільного та державного ладу Японії у першій половині XIX століття.

Причини та передумови революції Мейдзі.

Буржуазні реформи 70-80-х рр. Основні положення Конституції 1889 р.

Становлення та розвиток органів охорони громадського порядку.

Становлення та розвиток системи судових органів

Особливості формування японського права.

Тема 11. Держава і право Російської імперії XIX – початку XX ст.

Три поділи Речі Посполитої (1772, 1793, 1795 рр.), приєднання Криму до Росії та вплив цих подій на політико-правове становище на історичну долю України: Лівобережжя, Правобережжя і Півдня України у складі Російської імперії, Північної Буковини, Галичини і Закарпаття – у складі Австро-Угорської імперії.

Суспільний та державний лад, адміністративно-територіальний поділ Російської імперії. Система самодержавних органів управління Україною

Буржуазні реформи II половини XIX ст. Селянська реформа 1861 р. Поліцейська реформа 1862 р. Судова реформа 1864 р. Земська реформа 1864 р. Міська реформа 1870 р. Військова реформа 60-70-х рр. XIX ст. Контрреформи 80 – 90-х рр. XIX ст.

Революція 1905 – 1907 рр. Маніфест 17 жовтня 1905 р. Виникнення Державної Думи і Державної Ради. Розвиток права. Зміни у державному ладі Росії поч. XX ст. Цивільне право Росії поч. XX ст. Кримінальне уложення Російської імперії 1903 р. Основні державні закони 1906 р. Російської імперії
Лютнева революція 1917 р. Повалення монархії. Виникнення Тимчасового уряду. Ради. I з'їзд Рад. Стратегія і тактика більшовицької партії. Державний механізм Росії в період від лютого до жовтня 1917 р.

Систематизація російського права в XIX ст. Джерела і кодифікація права. Звичаї. Російське законодавство. Литовський статут у руській редакції 1811 р. Збірники магдебурзького права. Указна практика. Кодифікація права «Зібрання малоросійських прав» 1807 р. – проект цивільного кодексу. Робота кодифікаційної комісії 1826 р. «Звід місцевих законів Західних губерній» 1838 р. Сільський судовий статут. Скасування дії магдебурзького права і Литовського статуту. Введення в дію на території України «Зводу Законів Російської імперії» у редакції 1842 р. «Уложення про покарання кримінальні та виправні» 1845 р.

Розвиток речового, зобов'язального, спадкового та кримінального права у XIX ст. – поч. XX ст.

Тема 12. Відродження української національної державності (1917-1920 рр.)

Соціально-економічне та політичне становище України напередодні Лютневої (1917 р.) революції. Перемога Лютневої революції. Ліквідація монархії. Початок створення в Україні нових політичних структур.

Тимчасовий уряд та його органи в Україні. Дія законодавства Тимчасового уряду в Україні.

1. Становлення першої Української Народної Республіки (УНР).

Утворення Української Центральної Ради. Універсали. Проголошення Української Народної Республіки. Зміни в Центральній Раді і Генеральному Секретаріаті. Питання території і адміністративного поділу Української Народної Республіки.

Проголошення України незалежною державою. Створення нового уряду незалежної держави - Ради Міністрів Української Народної Республіки. Місцеві органи. Правоохоронні органи. Збройні сили.

Нормотворча діяльність Центральної Ради, Малої Ради, Генерального Секретаріату і Ради Міністрів України.

Конституція Української Народної Республіки (статут про державний устрій, права і вольності УНР) 1918 р., її зміст і значення.

2. Гетьманська держава

Хліборобський конгрес 29 квітня 1918 р. у Києві. Обрання П. Скоропадського Гетьманом України, розпуск Центральної Ради УНР. Причини падіння УНР.

«Грамота до всього українського народу» П. Скоропадського від 29 квітня 1918 р. і перехід влади до гетьмана. «Закони про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 р., їх зміст і значення.

Державне будівництво Гетьманату. Створення і розвиток Ради Міністрів - уряду гетьманської держави. Місцеві правоохоронні органи. Будівництво збройних сил.

Зовнішня політична діяльність Гетьмана та його уряду. Право періоду гетьманської держави.

Опозиція проти гетьмана. Падіння гетьманської держави.

3. Друга Українська Народна Республіка часів Директорії

Прихід Директорії до влади і перші кроки державного будівництва. Трудовий конгрес. Виборче право. Інструкція від 5 січня 1919 р. про норми представництва на Трудовий конгрес. Рішення Трудового конгресу «Закон про форму влади в Україні». Внутрішня і зовнішня політика Директорії. Зміни в складі Директорії. Перехід влади до Головного отамана С. Петлюри. Закон про формування державного устрою та порядок законодавства в УНР від 12 листопада 1920 р.

Положення Варшавського і Ризького договорів щодо України. Падіння УНР і його причини.

4. Становлення і розвиток Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР)

Розпад Австро-Угорської імперії та його політичні наслідки.

Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Створення уряду ЗУНР – Тимчасової Ради Міністрів. Формування місцевого адміністративного апарату. Вибори до Української Народної Ради від 4 січня 1919р. Підготовка до злуки ЗУНР із УНР. Універсали Директорії УНР про об'єднання з ЗУНР від 22 січня 1919 р. і рішення Трудового Конгресу з цього питання.

Значення акту злуки УНР із ЗУНР, Падіння ЗУНР, його причини.

Тема 13. Виникнення та розвиток радянської держави і права

Переворот 25 жовтня 1917 р. і захоплення влади більшовиками. Повалення Тимчасового уряду. II з'їзд Рад. Розгін Установчих зборів. Створення радянського державного апарату. «Декларація прав трудящого та експлуатованого народу». Створення каральних органів, становлення радянської міліції, організація ВЧК та її органів на місцях. Виникнення судових та позасудових органів. Організація Червоної армії.

Державне будівництво. «Декларація прав народів Росії». Розробка, прийняття та загальна характеристика Конституції РРФСР 1918 р. Радянський державний механізм у роки громадянської війни

Червоний терор. Суть і наслідки політики військового комунізму. Репресивні органи. Судова система.

Правовий статус білих армій у Радянській Росії Джерела права та його основні риси.

Перехід до НЕПу. Утворення СРСР. Конституція СРСР 1924 року.

Суть політики індустріалізації та колективізації сільського господарства.

Діяльність репресивних органів. Законодавство СРСР 20-30-х рр.
Створення основ радянського цивільного, сімейного, трудового, кримінального права

Конституція 1936 року. Формування панівного класу в СРСР.

Конституція 1977 року. Основні положення.

Розпад СРСР. Створення і розвиток СНД.

Тема 14. Виникнення і розвиток незалежних держав у Східній Європі, Азії, Африці та Латинській Америці

Становлення національних держав в Центральній та Східній Європі після першої світової війни.

Виникнення незалежної Польщі, Чехословаччини, Болгарії і Югославії. Особливості їх суспільного і державного ладу.

Друга світова війна і її вплив на виникнення соціалістичних країн в Європі. Особливості розвитку соціалізму в країнах Європи. Народно-демократичні революції кінця 80-х рр.

Виникнення незалежних держав в країнах Азії, Африки і Латинської Америки. Особливості їх розвитку. Розвиток політичних систем у країнах Латинської Америки у ХХ ст.

Джерела права.

1.3. Методи поточного та підсумкового контролю

Система оцінювання знань ЗВО включає поточний та семестровий контроль знань з дисципліни. Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою з подальшим переведенням у національну шкалу та шкалу ECTS.

Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних та семінарських занять, виконання індивідуальних завдань та самостійної роботи і оцінюється сумою набраних балів.

Поточний контроль реалізується у формі опитування, виступів на семінарських заняттях, перевірки результатів виконання індивідуальних завдань, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання ЗВО.

Проміжний контроль має на меті оцінку результатів знань ЗВО після вивчення матеріалу з кожного змістового модуля дисципліни. Цей вид контролю проводиться у формі тестування та контрольної роботи і оцінюється відповідною сумою балів.

ЗВО, який із поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного та проміжного контролю має право на його відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання.

Результати поточного та проміжного контролю реєструються в журналі викладача. Перескладання пропущених без поважних причин робіт проміжного контролю або з метою підвищення кількості набраних балів упродовж семестру не дозволяється.

Семестровий контроль проводиться у формі диференційованого заліку (далі – залік) з урахуванням результатів поточного та проміжного контролю знань, і оцінюється за національною шкалою та шкалою ECTS.

З дисципліни в кінці семестру, ЗВО може набрати до 60% підсумкової оцінки за виконання всіх видів робіт, що виконуються протягом семестру і до 40% підсумкової оцінки – на заліку. Складання заліку є обов'язковим елементом підсумкового контролю знань для ЗВО, які претендують на оцінку «добре» або «відмінно». Якщо ЗВО виконав всі види робіт протягом семестру (з мінімальними вимогами до знань) та набрав 60% підсумкової оцінки (тобто «задовільно»), то він, за бажанням, може залишити набрану кількість балів як підсумкову оцінку і не складати залік. Повторне складання заліку з метою підвищення позитивної оцінки не дозволяється.

Залікові білети знаходяться в пакеті документів на дисципліну.

1.4. Література основна до всього курсу

Методичне забезпечення самостійної роботи з дисципліни «Історія держави і права» включає наступні базові джерела права та наукові і навчальні видання:

Нормативно-правові акти:

1. Документы по истории Великой французской революции. Т.1. М.,1990.
2. Конституции буржуазных государств. М.,1982.
3. Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII – XIX вв. Англия, США, Франция, Германия. / Под ред. П.Н.Галанзы. М.,1957.
4. Конституции и законодательные акты Французской республики. М.,1958.
5. Коран. М.,1963.
6. Лавровский В.М. Сборник по истории английской буржуазной революции XVII в. М.,1983.
7. Маньков А.Г. Российское законодательство X-XX вв. М.,1985. Т.3.
8. Надирадзе Л.И. Хрестоматия по истории Халифата. М.,1968.
9. Протоколы заседаний Парижской коммуны. М.,1959.
10. Сборник документов по всеобщей истории государства и права / составитель К.Е.Ливанцев. Л.,1977.
11. Сборник документов по истории государства и права СССР. М.,1968.
12. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. М.,1961.
13. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. М.,1996.
14. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. М.,1984.
15. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. М.,1999.
16. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А.Крашенинникова. М.,1999.
17. Хрестоматия по истории средних веков. Т.1-3. М.,1961-1963.
18. Законодательство Древней Руси. М., 1984.
19. Хрестоматія з історії держави і права України: У 2 т. К., 1997.

Підручники

- 1.Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2004.
- 2.Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. М., 1995, 1998.
- 3.Глиняный В.П. История государства и права зарубежных стран. Х.,2004.
- 4.Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. М.,2000.
- 5.Жидков О.А. История государства и права Древнего Востока. М.,1963.
- 6.Жидков О.А. История государства и права стран Латинской Америки. М.,1967.
- 7.История государства и права зарубежных стран / за ред. О.А.Жидкова, Н.А.Крашенинниковой в 2-х тт. М.,1998.
- 8.История государства и права России / за ред. Ю.П. Титова. М.,1997.

- 9.История государства и права славянских народов / Авт.-сост. И.Н.Кузнецов. Минск,2007.
- 10.История государства и права стран Азии и Африки. М.,1964.
- 11.Історія держави і права зарубіжних країн / За заг. ред. О.М.Джузи. К.,2006.
- 12.Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час) / За ред. проф. Б.Й. Тищика. Львів,2006.
- 13.Кучма В.В. Государство и право Древнего мира. Волгоград, 1998.
- 14.Ливанцев К.Е. История буржуазного государства и права. Л.,1986.
- 15.Ливанцев К.Е. История государства и права феодальной Польши. М.,1958.
- 16.Маймескулов Л.М., Россіхін В.В., Тихоненков Д.А. Історія держави і права зарубіжних країн. Х.,2006.
- 17.Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2000.
- 18.Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. М.,1998.
- 19.Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. Харків,2003.
- 20.Страхов М.М. Історія держави і права Стародавнього світу. Х.,1994.
- 21.Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2003.
- 22.Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. В 2-х тт. Львів,1999.
- 23.Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2003.
- 24.Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. 1996.
- 25.Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 1995, 1996.

Наукові видання

- 1.Аннерс Э. История европейского права. М.,1996.
- 2.Барг М.А. Исследования по истории английского феодализма в XI-XIII вв. М.,1962.
- 3.Батыр К.Н. История государства и права Франции периода буржуазной революции 1789-1794. М.,1987.
- 4.Батыр К.Н. История феодального государства Франции. М.,1975.
- 5.Берман Г.Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. М.,1994.
- 6.Галкин И.С. Япония 1870-1914 гг. М.,1950.
- 7.Гутнова Е.В. Возникновение английского парламента. М.,1960.
- 8.Драбкин Я.С. Становление Веймарской республики. М.,1978.
- 9.Желубовская Э.А. Крушение Второй империи и возникновение Третьей республики во Франции. М.,1956.
- 10.Жидков О.А. Верховный суд США: право и политика. М.,1985.
- 11.Жидков О.А. История государства и права Древнего Востока. М.,1963.
- 12.Колесницкий Н.Ф. Феодальное государство. М.,1967.
- 13.Крашенинникова Н.А. Индусское право (история и современность). М.,1982.
- 14.Крашенинникова Н.А. История права Востока. М.,1994.
- 15.Маньков А.Г. Уложение 1649 года, кодекс феодального права России. Л.,1980.
- 16.Мишин А.А., Языков Е.Ф. Конституция США: история и современность. М.,1988.
- 17.Молчанов Н.Н. Четвертая республика. М.,1963.

18. Софроненко К.А. Соборное Уложение 1649 г. – кодекс русского феодального права. М., 1958.
19. Федоров К.Г. Афины - правовое государство античности. Краснодар, 1991.
20. Шевченко А.А. Внешняя политика США: процесс формирования и механизм осуществления. К., 1989.
21. Энтин Л.М. Разделение властей. Опыт современных государств. М., 1995.

Публікації у фахових виданнях

1. Адо А.В. Аграрное законодательство Учредительного Собрания и крестьянское движение во Франции в 1790 г. *Новая и новейшая история*. 1957. №2.
2. Андреев М. Недвижимая собственность в Риме до XII таблиц. *Вестник древней истории*. 1955. №1. С.142-146.
3. Бабанцев Н.Ф. Некоторые вопросы государственного строя Германской империи (1871-1911). *Вестник ЛГУ. Серия “Экономика, философия, право”*. 1972. №11. Вып.2.
4. Барг М.А. Карл I Стюарт. Суд и казнь. *Новая и новейшая история*. 1970. №6.
5. Бобылева С. И. К вопросу о генезисе германского фашизма. *Вопросы германской истории. Германский фашизм: история и современность*. Днепропетровск: Днепропетр. госуд. ун-т, 1983.
6. Бонгард-Левин Г.М. Республики в древней Индии (Проблематика и основные материалы). *Вестник древней истории*. 1966. №3.
7. Боронбеков С. Основные ценности ислама – объекты охраны шариата. *Государство и право*. 2003. №2.
8. Брехт А. О государственном устройстве Веймарской республики и вопросы ее политической системы. *Проблемы формирования и развития политической системы буржуазных обществ*. Свердловск, 1984.
9. Вайсман А.С. Конституция ФРГ и ее эволюция. *Ученые записки ВЮЗИ*. 1970. Вып. 21. Ч. II.
10. Вигасин А.А. «Уста о рабах» в Артхашастре Каутильи. *Вестник древней истории*. 1976. №4.
11. Воронков В.И. ПСЛ - «вызволене» и польская конституция 1921 года. *Советское славяноведение*. 1978. № 6.
12. Горошкова Г.Н. Ликвидация буржуазно-демократических порядков в Германии в годы фашизма. *Вопросы истории*. 1962. № 2.
13. Гюнтер Р. К развитию социальной и имущественной дифференциации в древнейшем Риме. *Вестник древней истории*. 1959. №1. С.52-83.
14. Иванова И.К. Палата лордов на рубеже XXI века. *Государство и право*. 2003. №6.
15. Ивонин Ю.Е. Абсолютизм в Германии в XVII-XIX вв. *Новая и новейшая история*. 1990. №4.
16. Игнатенко А.В. О начале государственности в Риме (к вопросу о возникновении политической власти). *Античная древность и средние века: Вопросы социально-политического развития. Сб. научн. трудов*. Свердловск, 1988.

- 17.Ильин Г.Ф. Основные проблемы рабства в Древней Индии. *История и культура Древней Индии*. М.1963.
- 18.Исаев И.А. Революционная психология и революционная законность (Российский опыт 1917 г.). *Государство и право*. 1995. №11.
- 19.Исламов Т.М. Империя Габсбургов. Становление и развитие. XVI-XIX вв. *Новая и новейшая история*. 2001. №2.
- 20.Кастель Е.Р. Федерализм и становление буржуазного государства в Германии (1815 – середина 1860-х гг.). *Правоведение*. 1992. №4.
- 21.Ковалев А. М. Современное состояние Конституции V республики во Франции (проблемы реформы конституции). *Государство и право*. 1997. № 4.
- 22.Козлихин Н.Ю. Высшие органы власти США в годы “Нового курса” (1933-1939). *Правоведение*. 1981. №4.
- 23.Конституция Французской республики. *Советское государство и право*. 1947. № 7.
- 24.Котова Е.В. Династия Габсбургов. *Новая и новейшая история*. 1991. №4.
- 25.Крашенинникова Н.А. Происхождение права Древней Индии. *Правоведение*. 1977. №1.
- 26.Кремер И.О. Некоторые аспекты политической системы ФРГ (1949-1969). *Ежегодник германской истории*. 1969, 1970.
- 27.“Круглый стол” Французская революция XVIII в. и буржуазия. *Новая и новейшая история*. 2002. №1.
- 28.Крючкова О.В. Новые материалы о деятельности континентального конгресса. *Американский ежегодник*. М.,1975.
- 29.Лисневский Э. В. Конституционная реформа в Великобритании 1911 года. *Известия Северо-кавказского научн. центра высш. школы. Серия общественных наук*. 1974. № 1.
- 30.Малов В.Н. Людовик XIV: опыт психологической характеристики. *Новая и новейшая история*. 1996. №6.
- 31.Манфред А.З. О природе якобинской власти. *Вопросы истории*. 1969. №5.
- 32.Марченко М.Н. Соотношение законодательной и исполнительной властей в государственном механизме Германии 30-х гг. *Вестник МГУ. Серия «Право»*. 1994. №5.
- 33.Марченко М.Н. Судебная власть в политической системе Германии 30-40-х годов XX ст. *Вестник Московского ун-та. Серия Право*. 1995. № 1.
- 34.Немировский А.И. К вопросу о времени и значении центуриатной реформы Сервия Туллия. *Вестник древней истории*. 1959. №2.
- 35.Остапенко Г.С. Британская монархия от Эдуарда VIII до Елизаветы II. *Новая и новейшая история*. 2000. №4,5.
- 36.Остапенко Г.С. Наследники Королевы Виктории и первые британские монархи XX в.: Эдуард VII и Георг V. *Новая и новейшая история*. 1999. №6.
- 37.Паршиков А.Е. Организация суда в Афинской державе. *Вестник древней истории*. 1974. №2.
- 38.Плешков В.Н. Первый континентальный конгресс (1774 г.). *Вопросы истории*. 1976. №6.

39. Прокопьев В. П. Государственный аппарат Германской империи и монополистический капитал в 1914-1918 гг. *Вестник ЛГУ. Серия «Экономика, философия, право»*. 1972. Вып 2.
40. Редер Д.Г. Законодательство в Древнем Египте. *Культура Древнего Египта*. М., 1976.
41. Саликов М.С. Взаимоотношения штатов в системе федерализма. *Государство и право*. 1997. №9.
42. Согрин В.В. Образование Североамериканского государства: новое прочтение. *Новая и новейшая история*. 2002. №2
43. Сытин С.Л. Закон Ле Шапелье в оценке современников. *Новая и новейшая история*. 1969. №4.
44. Сюкияйнен Л.Р. Шариат: религия, нравственность, право. *Государство и право*. 1996. №8.
45. Тишик Б., Ригіна О. Перша чинна Конституція світу – історія прийняття (до 220-ти річчя Конституції США). *Право України*. 2007. №8.
46. Тишик Б. Про демократичні революції в країнах Східної Європи (1989 – 1991). *Вісник Львівськ ун-ту*. 1993. Вип. 30.
47. Томсинов В.А. Государственный строй Англии накануне революции 1640-1660 гг. *Вестник МГУ. Серия 11 Право*. 2006. №3,5.
48. Топорнин Б.Н. Возникновение и развитие Национального фронта в Чехословакии. *Советское государство и право*. 1965. № 3.
49. Топорнин Б.Н. К вопросу о возникновении и развитии народно-демократического государства в Чехословакии (1945-1948). *Новая и новейшая история*. 1964. № 6.
50. Тырсенко А.В. От Просвещения к революции. Общественно-политические взгляды Сийеса. *Новая и новейшая история*. 2001. №5.
51. Ушаков В.А. «Статьи Конфедерации и вечного союза» – первая американская конституция. *Проблемы всеобщей истории*. М., 1973.
52. Хорошев А.В. Карл I Стюарт и парламент. *Новая и новейшая история*. 2005. №1.
53. Черниловский З.М. Великая хартия вольностей. *Вопросы политической организации рабовладельческого и феодального общества*. – Свердловск, 1984.
54. Штарський М. Юзеф Пілсудський: Факти і міфи. *Український історичний журнал* 1992. №4-5.
55. Шугаев А.С. Эволюция основных положений конституций Франции (1875-1958 гг.). *Государство и право зарубежных стран*. 1959. № 2.
56. Юртаева Е.А. Государственный Совет в России (1906-1917 гг.). *Государство и право*. 1996. №4.
57. Якобсон В.А. «Кража» и «грабеж» по законам Хаммурапи. *Палестинский сборник*. 1978. Вып. 26.
58. Якобсон В.А. Возникновение писаного права в Древней Месопотамии. *Вестник древней истории*. 1984. №4.
59. Якобсон В.А. Некоторые проблемы исследования государства и права древнего Востока. *Народы Азии и Африки*. 1984. №2,3.

1.5. Орієнтовний перелік питань на екзамен

1. Предмет та методи дослідження історії держави і права.
2. Періодизація історії держави і права.
3. Характерні риси держави та права за азіатського способу виробництва.
4. Суспільний і державний лад та право Стародавнього Єгипту.
5. Суспільний і державний лад Вавилону. Основні риси права за законами царя Хаммурапі.
6. Особливості суспільного та державного ладу Стародавньої Індії. Основні риси права Стародавньої Індії за законами Ману.
7. Особливості суспільного і державного ладу Стародавнього Китаю. Реформи Шан Яна.
8. Особливості виникнення і розвитку держави і права в Афінах. Реформи Тезея, Солона, Клісфена. Суспільний і державний лад Афін.
9. Особливості суспільного і державного ладу Спарти.
10. Виникнення і розвиток держави і права у Римі. Реформи Сервія Тулія.
11. Суспільний і державний лад Риму у період республіки та його зміни у період монархії.
12. Джерела права Стародавнього Риму та його основні риси.
13. Характерні риси феодальної держави та права.
14. Суспільний і державний лад франків. Основні риси права за «Салічною правдою» франків.
15. Суспільний і державний лад Київської Русі. Основні риси права за «Руською правдою».
16. Характеристика Великої хартії вільностей в Англії.
17. Виникнення парламенту в Англії, його боротьба з королівською владою.
18. Джерела та основні риси права феодальної Англії.
19. Суспільний і державний лад Франції в період сеньоріальної монархії. Реформи Людовика IX.
20. Суспільний і державний лад в феодальній Франції (ранньофеодальна, станово-представницької та абсолютна монархії).
21. Джерела та основні риси права феодальної Франції.
22. Особливості утворення і розвитку держави і права у феодальній Німеччині.
23. Особливості суспільного і державного ладу феодальної Німеччини. Характеристика Золотої Булли 1356 року.
24. Основні риси права за Саксонським зерцалом та Кароліною.
25. Виникнення і розвиток Арабського Халіфату. Особливості суспільного і державного ладу Арабського Халіфату.
26. Джерела та основні риси мусульманського права.
27. Формування Московської держави. Суспільний і державний лад. Характеристика Судебника 1497 р.
28. Причини прийняття та характеристика Соборного Уложення 1649 р.
29. Суспільний і державний лад Гетьманщини XVII – XVIII ст.
30. Вхід України до складу Росії та його правове оформлення. Правове становище України у складі Росії в XVIII ст.

31. Джерела та основні риси України XVII-XVIII ст.
32. Причини та особливості англійської революції середини XVII ст. Класи і партії у англійській революції середини XVII ст.
33. Характеристика основних етапів англійської революції середини XVII ст. «Інструмент управління» в Англії.
34. «Habeas Corpus Act» 1679 р. та «Славетна» революція в Англії. Білль про права 1689 р. Акт про престолонаслідування, 1701 р.
35. Формування кабінету міністрів в Англії. Прецедент 1742 р. Виборчі реформи 1832 р. та 1867 р. в Англії
36. Декларація незалежності США, 1776 р. Статті конфедерації США, 1781 р.
37. Конституція США, 1787 р. Перший цикл поправок до Конституції США (Білль про права).
38. Суть американського федералізму та американської правової системи.
39. Передумови французької революції кінця XVIII ст. у Франції, основні її етапи та нормативно-правові акти (від 1789 до 1795 р.)
40. Консульство й імперія Наполеона. Цивільний кодекс Франції 1804 р.
41. Реставрація Бурбонів. Хартії 1814 і 1830 рр.
42. Виникнення другої республіки у Франції. Державний лад. Державний переворот 1851 р., виникнення другої імперії у Франції та її падіння.
43. Особливості державного розвитку Німеччини у першій половині XIX ст.
44. Утворення II Німецької імперії. Конституція Німеччини 1871 р. Цивільне уложення Німеччини 1900 р.
45. Реформи 70-80-х років у Японії. Конституція 1889 року.
46. Паризька комуна: державний лад та соціально-економічне законодавство та виникнення Третьої Республіки у Франції. Конституційні закони 1875 р.
47. Буржуазні реформи 60-70-х рр. XIX ст. в Російській імперії.
48. Революція 1905-1907 рр. у Росії та її наслідки. Виникнення Державної Думи і Державної Ради.
49. Лютнева революція 1917 р. у Росії і повалення монархії. Перший з'їзд Рад і його рішення. Проголошення Росії республікою.
50. Відродження української національної державності (1917-1920 рр.)
51. Переворот 25 жовтня 1917 р. Другий з'їзд Рад та його рішення. Виникнення Ради народних комісарів. Характеристика Конституції РРФСР 1918 р.
52. Сутність держави «диктатури пролетаріату». Джерела права в перші роки радянської влади.
53. Виникнення та розвиток радянської держави і права
54. Революція 1918 р. у Німеччині та утворення Веймарської республіки. Характеристика Конституції Німеччини 1919 р.
55. Прихід фашистів до влади у Німеччині. Суспільний лад і механізм фашистської диктатури.
56. Розгром фашистської Німеччини. Утворення ФРН і НДР.
57. Особливості розвитку держави і права США у першій половині XX ст. Поправки до Конституції.
58. Розвиток суспільного і державного ладу Франції у 20-30-х рр. XX ст. Виникнення Народного фронту і його політика. Падіння режиму Третьої

Республіки у Франції і виникнення Четвертої Республіки. Конституція 1946 р.

59. Виникнення режиму П'ятої республіки у Франції. Конституція 1958 р.

60. Особливості суспільного і державного розвитку Англії першої половини ХХ ст. Вестмінстерський статут 1931 р.

61. Виникнення і розвиток незалежних держав у Східній і Південно-Східній Європі.

62. Особливості розвитку соціалізму у країнах Східної та Південно-Східної Європи.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

Тема 1. Предмет, метод дослідження, періодизація історії держави і права. Держава і право Стародавнього Сходу

1. Державний апарат Стародавнього Єгипту та його основні ланки.
2. Зміни в характері суспільних робіт, в апараті управління в різні періоди розвитку держави у Стародавньому Єгипті.
3. Роль жрецтва в єгипетському суспільстві. Причини протистояння між жерцями та царською владою в період Нового царства.
4. Виникнення перших міст-держав на території Двортччя, розвиток землеробства, соціальної структури та управління.
5. Коли і за яких умов у Межиріччі сформувалася перша централізована держава?
6. Охарактеризуйте місцеву адміністрацію та державний апарат держави шумерів.
7. Право власності за законами Хаммурапі.
8. Правовий режим майна “ілку”.
9. Арійське завоювання Індії.
10. Система варн. Права, обов’язки, статус варн.
11. Джерела й основні риси права Індії за “Законами Ману” та “Артхашастри”.
12. Особливості суспільного і державного ладу Стародавнього Китаю.
13. Реформи Шан Яна в Китаї.
14. Джерела та основні риси права Стародавнього Китаю.

Інформаційні джерела

1. Авдиев В.И. История древнего Востока. М.,1953.
2. Бонгард-Левин Г.М. Индия эпохи Маурьев. М.,1973.
3. Бонгард-Левин Г.М. Республики в древней Индии (Проблематика и основные материалы). *Вестник древней истории*. 1966. №3.
4. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2004.
5. Васильев Л.С. Возникновение и формирование китайского государства. *Китай: история, культура и историография*. М.,1977.
6. Васильев Л.С. Проблемы генезиса Китайского государства. М.,1983.
7. Вигасин А.А. «Уста о рабах» в Артхашастре Каутильи. *Вестник древней истории*. 1976. №4.
8. Вигасин А.А., Самозванцев А.Г. «Артхашастра». Проблемы социальной структуры и права. М.,1984.
9. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. М., 1995, 1998.
10. Глиняный В.П. История государства и права зарубежных стран. Учебное пособие. Ч1. Х.,2004.
11. Государство и социальные структуры на древнем Востоке: Сборник статей. М.,1989.
12. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. М.,2000.

13. Дандамаев М.А. Рабство в Вавилоне. М.,1974.
14. Древний Вавилон. Смоленск,2001.
15. Дьяконов И.М. Общественный и государственный строй Древнего Двуречья. Шумер. М.,1959.
16. Жидков О.А. История государства и права Древнего Востока. М.,1963.
17. Законы Ману. М.,1960.
18. Ильин Г.Ф. Основные проблемы рабства в Древней Индии. *История и культура Древней Индии*. М.1963.
19. История государства и права зарубежных стран / за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. М.,1998. Т.1.
20. История государства и права зарубежных стран. Учебно-методическое пособие / за ред. Н.А.Крашенинниковой. М.,2003.
21. История государства и права: Словарь-справочник / Под ред. М.И.Сизикова. М.,1997. 304 с.
22. Козинець О.Г., Берднік С.С. Правове регулювання земельних відносин у Стародавньому Вавилоні. *Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності. Частина III. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* м.Львів, 5-6 грудня 2019 року. Львів: Львівський науковий форум,2019. С. 76-78.
23. Козинець О.Г. Виникнення та розвиток адвокатури у стародавні часи. *Розвиток наукових досліджень 2013: Матеріали дев'ятої міжнародної науково-практичної конференції*, м. Полтава, 25-27 листопада 2013 р. Полтава: Вид-во «ІнтерГрафіка», 2013. Т.3. С.39-43.
24. Козинець О.Г. Виникнення і розвиток міжнародних відносин у Стародавні часи. *Наукові читання, присвячені пам'яті В.М.Корецького*. К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2012. С.169-175.
25. Краткая Российская энциклопедия: В 3-х т. / Сост. В.М.Карев. М.,2003.
26. Крашенинникова Н.А. Индусское право: история и современность. М.,1982.
27. Крашенинникова Н.А. История права Востока. М.,1994.
28. Крашенинникова Н.А. Происхождение права Древней Индии. *Правоведение*. 1977. №1.
29. Кузнецов А.А. Эволюция индийской касты. М.,1983.
30. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. Волгоград,2001.
31. Лурье. Очерки древнеегипетского права XVI – X вв. до н.э. М.,1960.
32. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. М.,1998. Т.1.
33. Переломов Л.С. Империя Цинь – первое централизованное государство в Китае (221-202 гг. до н.э.). М.,1962.
34. Редер Д.Г. Законодательство в Древнем Египте. Культура Древнего Египта. М.,1976.
35. Рогожин А.Й., Страхов Н.Н. История государства и права рабовладельческого Китая. М.,1960.

36. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. Харків, 2003.
37. Скрипилев Е.А. Основные черты права Древнего Востока (Законы Хаммурапи). М., 1964.
38. Словарь исторических терминов / Под ред. А.П.Крюковских. СПб., 1998. 464 с.
39. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 2003.
40. Страхов М.М. Історія держави і права Стародавнього світу. Х., 1994.
41. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. В 2-х тт. Львів, 1999. Т.1.
42. УСЕ Універсальний словник-енциклопедія / Гол. Ред. Ради чл.-кор. НАНУ М.Попович. К., 1999. VII+1551 с.
43. Хрестоматія по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. М., 1996. Т.1.
44. Хрестоматія по истории Древнего Востока. В 2-х т. М., 1980.
45. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. 1996.
46. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 1995, 1996.
47. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. К., 1995.
48. Якобсон В.А. «Кража» и «грабеж» по законам Хаммурапи. *Палестинский сборник*. Вып. 26. М., 1978.
49. Якобсон В.А. Возникновение писаного права в Древней Месопотамии. *Вестник древней истории*. 1984. №4.
50. Якобсон В.А. Некоторые проблемы исследования государства и права древнего Востока. *Народы Азии и Африки*. 1984. №2,3.

Тема 2. Держава і право Античності (Стародавні Греція та Рим)

1. Загальна характеристика держави і права у Стародавній Греції.
2. Значення реформ Солона для розвитку Афін.
3. Розквіт афінської демократії за Ефіяльта та Перікла.
4. Охарактеризуйте сильні та слабкі сторони афінської демократії.
5. Реформи Лікурга та їх вплив на становлення держави у Спарті.
6. Охарактеризуйте правове становище спартіатів, періеків, ілотів.
7. У чому полягає відмінність античних держав від держав Стародавнього Сходу?
8. Компетенція царів Спарти, герусії та колегії ефорів.
9. Охарактеризуйте сильні та слабкі сторони аристократичної республіки у Спарті.
10. Особливості формування та розвитку давньоримської общини.
11. Правове становище патриціїв та плебеїв. Якими громадянськими правами користувалися патриції і не користувалися плебеї до реформи Сервія Тулія?
12. Порівняйте реформи Солона в Афінах та Сервія Тулія в Римі. Знайдіть загальне та особливе.
13. Причини кризи республіканської форми правління в Римі.

14. Причини переходу до монархії в Римі: принципат, домінат. Чим домінат відрізняється від принципату?
15. Реформи Діоклетіана, їх сутність.
16. Реформи Костянтина.
17. Суспільний лад Риму у період монархії, розвиток колонату.
18. Повноваження Сенату, народних зборів і вищих магістратів, консулів, трибунів, едилів в період республіки та принципату.
19. Історичне значення римського права.
20. Джерела та основні риси афінського права.
21. Особливості розвитку держави і права Фінікії, Карфагену

Інформаційні джерела

1. Андреев М. Недвижимая собственность в Риме до XII таблиц. *Вестник древней истории*. 1955. №1. С.142-146.
2. Андреев Ю.В. Раннегреческий полис. Л.,1976.
3. Бартошек М. Римское право. Понятия, термины, определения. М.,1989.
4. Боннар А. Греческая цивилизация. В 2-х тт. Ростов-на-Дону,1994.
5. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2004.
6. Быт и нравы древних греков. Смоленск,2000.
7. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. М., 1995, 1998.
8. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. М.,2000.
9. Громаков Б.С. История рабовладельческого государства и права (Афины, Рим). М.,1986.
10. Гюнтер Р. К развитию социальной и имущественной дифференциации в древнейшем Риме. *Вестник древней истории*. 1959. №1. С.52-83.
11. Игнатенко А.В. О начале государственности в Риме (к вопросу о возникновении политической власти). *Античная древность и средние века: Вопросы социально-политического развития. Сб. научн. трудов*. Свердловск,1988.
12. История государства и права зарубежных стран / за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. М.,1998. Т.1.
13. История Древней Греции. М.,1962.
14. История Древней Греции. СПб.,1999.
15. Катрич В.М. Історія рабовласницької держави і права стародавньої Греції. К.,1969.
16. Кечекьян С.Ф. Государство и право древней Греции. М.,1963.
17. Козинець О.Г. Батьківська влада у Стародавньому Римі. *Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (серія Право, Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки)*. 2010. №1. Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2010. С.3-9.
18. Козинець О.Г. Опіка як інститут права Стародавнього Риму. *Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (серія Право, Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки)*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Європейські

стандарти опіки над сім'ями та дітьми в Чернігівському регіоні". Чернігів, 3 грудня 2009 р. 2010. №2. Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2010. С.21-26.

19. Колобова К.М. Возникновение и развитие Афинского государства. М.,1958.
20. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. Волгоград,2001.
21. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира. Волгоград, 1998.
22. Немировский А.И. К вопросу о времени и значении центуриатной реформы Сервия Туллия. *Вестник древней истории*. 1959. №2.
23. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. М.,1998. Т.1.
24. Паршиков А.Е. Организация суда в Афинской державе. *Вестник древней истории*.1974. №2.
25. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. Харків,2003.
26. Соловьева С.С. Раннегреческая тирания (к проблеме возникновения государств Греции). М.,1964.
27. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2003.
28. Страхов М.М. Історія держави і права Стародавнього світу. Х.,1994.
29. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. В 2-х тт. Львів,1999. Т.1.
30. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. В 2-х тт. Львів,1999. Т.2.
31. Тищик Б.Й. Історія держави і права Стародавнього Риму. Львів,1999.
32. Утченко С.Л. Кризис и падение Римской республики. М.,1965.
33. Федоров К.Г. Афины – правовое государство античности. Краснодар, 1991.
34. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,1994.
35. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2003.
36. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. М.,1996.
37. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. М.,1984.
38. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. М.,1999.
39. Хрестоматия по истории Древней Греции. М.,1964.
40. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. 1996.
41. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,1995,1996,2000.
42. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. К.,1995.

Тема 3. Феодальна держава і право Середніх віків

Європи (держава франків, Франція, Англія, Німеччина, Київська Русь, Велике князівство Литовське, Королівство Польське, Річ Посполита, Московське князівство – царство) та Азії (Арабський халіфат)

1. Місце релігії та церкви в житті феодальної держави.
2. Франкська імперія за Карла Великого, її розпад та наслідки цього процесу.

3. Прийняття християнства і його вплив на державний і суспільний устрій Київської держави
4. Суспільний та державний лад Київської Русі
5. Основні риси права Київської Русі. Зобов'язання, злочини і покарання в давньоруському праві (смертна кара, ганебні та тілесні покарання та ін.), сімейне і спадкове право.
6. Церковні статuti як джерело права Київської Русі
7. Інститут княжої влади в Древній Русі
8. Адміністративні реформи в Стародавній Русі
9. Особливості державного і суспільного ладу Володимиро-Суздальського і Галицько-Волинського князівств: порівняльна характеристика.
10. Монголо-татарське ярмо та його вплив на державність і правову систему Русі
11. Охарактеризуйте вплив нормандського завоювання на розвиток Англії.
12. Порівняйте розвиток феодалізму в Англії та на континенті. Особливості англійського розвитку.
13. Виникнення, порядок формування, структура та діяльність парламенту в Англії.
14. Взаємовідносини між парламентом і монархом у XIV-XV ст. в Англії
15. Відмінності між парламентом Англії та Генеральними штатами Франції.
16. Еволюція судової системи в Англії. Виникнення суду присяжних.
17. Розкрийте суть реформ короля Франції Філіпа II Августа.
18. Реформи короля Франції Людовіка IX.
19. Реформи Ришельє.
20. Особливості суспільного та державного ладу феодальної Німеччини. Політика Оттона I.
21. Боротьба німецького імператора з римськими папами за політичне домінування.
22. Роль та значення пророка Мухамеда в утворенні держави у арабів. Охарактеризуйте ханіфський рух.
23. Особливості суспільного та державного ладу Арабського халіфату
24. Мусульманська система права: шляхи становлення
25. Міжнародно-правові підстави входження українських земель до складу Литви та Польщі
26. Кревська та Люблінська унія. Їх наслідки
27. Правове та соціальне становище військовослужилих людей у Речі Посполитій
28. Утворення братств в українських містах та їх юридичний статус
29. Особливості права Великого князівства Литовського
30. Загальна характеристика правового укладу на українських землях, що входили до складу ВКЛ та Польського Королівства
31. «Устава на волоки» 1557 р. – кодекс земельного права XVI ст.
32. Артикули Генріха Валуа 1572 р. (права і привілеї шляхти та обов'язки селян)
33. Магдебурзьке право та його особливості в Україні

34. Литовські статuti як джерело і пам'ятка права
35. Судебник Казимира Ягайловича.
36. Запорозька Січ в історії українського державотворення
37. Основні риси козацького звичаєвого права.
38. Мета створення реєстрового козацтва та його функції.
39. Вплив «Генріхових артикулів» на еволюцію державного ладу Речі Посполитої.
40. Берестейська церковна унія 1596 р. та її значення для українського народно-визвольного руху.
41. Три Литовські статuti. Дія Литовського Статуту 1588 р. на українських землях
42. Формування станово-представницької монархії. Втрата незалежності країнами центральної і південно-східної Європи.
43. Джерела і основні риси слов'янських держав: польська правда, законник Стефана Душана, кодифікація чеського права, закон судний людям у Болгарії.
44. Утворення Московської централізованої держави (політичний аспект). Формування і розвиток феодальних відносин у Московії.
45. Реформи Івана IV Грозного. Опричнина.
46. Розвиток приказної системи управління в Росії.
47. Судебники 1497 та 1550 рр. – як джерела права Росії.
48. Соборне Уложення 1649 р., його характеристика.

Інформаційні джерела

1. Авксентьев А.В. Коран, шариат и адаты. М.,1966.
2. Андреев М. История Болгарского государства и права. М.,1962.
3. Аннерс Э. История европейского права. М.,1996.
4. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. К., 1991.
5. Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків. К., 1991.
6. Арабские страны: история и современность. М.,1981.
7. Балушок В. Г. Полюддя: Прагматична дія і ритуал. *Український історичний журнал*. 1994. № 1.
8. Барг М.А. Исследования по истории английского феодализма в XI-XIII вв. М.,1962.
9. Бардах Ю. Литовские Статуты – памятники права периода Возрождения. *Культурные связи народов Восточной Европы в XVI в.* М., 1976. С. 71-93.
10. Бардах Ю., Леснодарский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. М., 1980.
11. Батыр К.Н. История феодального государства Франции. М.,1975.
12. Беляев Е.А. Арабы, ислам и арабский халифат в раннее средневековье. М., 1965.
13. Берман Гарольд Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. М.,1998.
14. Бершадский С А. О наследовании по Литовскому Статуту. СПб., 1893.
15. Большаков О.Г. История Халифата. в 2-х тт. М.,1989.

16. Борисенок С. Звичаєве право Литовсько-руської держави на початку XVI ст. *Праці Комісії для виучування звичаєвого права України*. К., 1928. Вип. 3. С. 80-98.
17. Боронбеков С. Основные ценности ислама – объекты охраны шариата. *Государство и право*. 2003. №2.
18. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 2004.
19. Бочарников Д.М. Грушевський про історію створення та кримінальне право «Руської правди». *Право України*. 1996. № 11.
20. Брайчевський М. Феодальна роздробленість. Конспект історії України. Нова концепція. *Старожитності*. 1991. Ч. 6.
21. Брайчевський М. Ю. Біля джерел слов'янської державності. К., 1971.
22. Брайчевський М. Ю. Походження Русі. К., 1968.
23. Ванечек В. История государства и права Чехословакии. М., 1981.
24. Вітман К.Н., Дудченко В.В. Деякі питання формування права та законодавства в Київській Русі. *Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук, праць*. О., 1998.
25. Владимирский-Буданов М.Ф. Обзор истории русского права. Ростов-на-Дону: Феникс, 1995.
26. Владимирский-Буданов М.Ф. Очерки из истории литовско-русского права. К., 1889. Т. 1.
27. Войтович Л.В. Удільні князівства Рюриковичів та Гедиміновичів. Л., 1996.
28. Воробейкова Т.У. Древнерусское государство и право. К., 1982.
29. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. М., 1995, 1998.
30. Галанза П.Н. Феодальное государство и право Франции. М., 1963.
31. Гейман В.Г. Суд и право в Киевской Руси. *Культура Древней Руси*. М.; Л., 1951. Т. 2.
32. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. К., 1994.
33. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. М., 2000.
34. Греков Б. Д. Киевская Русь. М., 1956.
35. Губер П., Митер М. Проблемы дворянства в XVII в. М., 1976.
36. Гуревич А.Л. Проблемы генезиса феодализма в Западной Европе. М., 1970.
37. Гутнова Е.В. Происхождение английского парламента. М., 1960.
38. Долматова Н.І. Юридичні договори як джерела права Галицько-Волинського князівства. *Молода Українська держава на межі тисячоліть: погляд в історичне майбутнє демократичної, правової держави Україна: Зб. наук, праць*. Л., 2001.
39. Дорошенко Д. Нариси історії України. Л., 1991.
40. Дубровина А.Б. Государственный строй Киевской Руси. *Советское государство и право*. 1982. №6.
41. Ерошкин Н.П. История государственных учреждений в дореволюционной России. М., 1983.
42. Заде Али А. Хроника мусульманских государств (I-VII вв. Хиджры). М., 2004.
43. Законодательство Древней Руси. М., 1984.

44. Зимин А.А. Холопы на Руси (с древнейших времен до конца XV века). М.,1973.
45. Ивонин Ю.Е. Абсолютизм в Германии в XVII-XIX вв. *Новая и новейшая история*. 1990. №4.
46. Исаев История государства и права России. М.,1996.
47. Исламов Т.М. Империя Габсбургов. Становление и развитие. XVI-XIX вв. *Новая и новейшая история*. 2001. №2.
48. История Болгарии. М.,1955.
49. История Венгрии. М.,1972.
50. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. М.,1998.
51. История государства и права России / за ред. Ю.П. Титова. М.,1997.
52. История государства и права славянских народов: учебн. пособие / Авт.-сост. И.Н.Кузнецов. Минск,2007.
53. История государства и права СССР/за ред О.К.Чистякова. М.,1985.
54. История Польши. М.,1956.
55. История Чехословакии. М.,1959.
56. История Югославии. М.,1963.
57. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час): Навч. посіб. / за ред. проф. Б.Й.Тищика. Львів,2006.
58. Історія держави і права України. У 2 т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. К.: Ін Юре, 2000. Т. 1.
59. Історія українського права /За ред. О. О. Шевченка. К., 2001.
60. Каролина. Уголовно-судебное уложение Карла V. Алма-Ата,1967.
51. Кнехт Р. Ришелье. Ростов-на-Дону,1997.
61. Kozynets O.H. The evolution of the advocacy from the inception to the new time. *Актуальні проблеми юридичної науки і практики*. 2015. №1. С. 108-113.
62. Козинець О.Г. Виникнення і розвиток англійського парламенту. *Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (серія Право, Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки): щоквартальний науковий збірник*. 2009. №1. Чернігів: ЧДПСТП, 2009. С.10-18
63. Козинець О.Г. Земські собори як орган станового представництва в Росії. *Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (серія Право. Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки): щоквартальний науковий збірник*. 2009. №3. Чернігів: ЧДПСТП, 2009. С.3-14.
64. Козинець О.Г. Міське право Середньовічної Європи. *Розумовські зустрічі: матеріали науково-практичної конференції «Розумовські зустрічі» (28 листопада 2012 року) / Сіверський інститут регіональних досліджень; Інститут законодавства Верховної Ради України. Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2012. С. 184-187.*
65. Козинець О.Г. Покарання за Соборним Уложенням 1649 року. *Захист прав людини як основа гуманізації суспільства: матеріали міжнародної науково-*

- практичної конференції* (Чернігів, 10 квітня 2009 р.). Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2009. с. 107-111.
66. Козинець О.Г. Органи охорони громадського порядку в Київській Русі. *Розвиток правоохоронної системи України в сучасних умовах: матеріали круглого столу* (м. Чернігів, 20 листопада 2020 р.) / Національний університет «Чернігівська політехніка»; за заг. ред. І. В. Берднік. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2020. С.53-55
  67. Козинець О.Г. Поняття злочину за Соборним Уложением 1649 р. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. №12. С.155-158.
  68. Козинець О.Г. Судоустрій та судочинство за Судебниками 1497 та 1550 рр. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. №3. С.35-38.
  69. Козинець О.Г. Цивільне право за Соборним уложенням. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №8. С.138-141.
  70. Козинець О.Г., Козак О.С. Система судових органів на Запорізькій січі. *«Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти»: ІХ Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених* (м. Чернігів, 22 грудня 2020 р.): збірник матеріалів конференції. М.Чернігів, 2020. С. 397-398
  71. Козинець О.Г., Козинець І.Г. Виникнення та розвиток Генеральних штатів у Франції. *Актуальні проблеми юридичної науки і практики*. 2017. №1 (3). С. 13-17.
  72. Козюба В. К. «Двір» в історико-юридичних пам'ятках Давньої Русі. *Український історичний журнал*. 2003. № 1. С 36 - 49.
  73. Колесницкий Н.Ф. Исследования по истории феодального государства и права в Германии. М.,1959.
  74. Коран. М.,1963.
  75. Королюк В.Д. Древнепольское государство. М.,1957.
  76. Корсунский А.Р. Образование раннефеодального государства в Западной Европе. М.,1963.
  77. Костомаров Н.И. Князь Данило Галицкий. К., 1990.
  78. Котляр М. Військова справа у Галицько-Волинській Русі XII-XIII ст. *Жовтень*. 1984. № 1.
  79. Котляр М. Ф. Давньоруська держава кінця XI-XII ст. (Від усобиць до стабілізації). *Український історичний журнал*. 1997. № 2.
  80. Котляр Н.Ф. Даниил Галицкий. К., 1979.
  81. Котляр Н.Ф. Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волинской Руси X-XIII вв. К., 1985.
  82. Котова Е.В. Династия Габсбургов. *Новая и новейшая история*. 1991. №4.
  83. Коялович М. Литовская церковная уния. - СПб., 1859. - Т. 1.
  84. Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней. М.,1987.
  85. Краткая история Венгрии. С древнейших времен до наших дней. М.,1991.
  86. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М.,1993.

87. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М.,1988.
88. Крикун М.Г. Поширення польського адміністративно-територіального устрою на українських землях. *Проблеми слов'янознавства*. 1990. Вип. 42.
89. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. – Львів,1999.
90. Кудін С. Поняття злочину в кримінальному праві Київської Русі. *Право України*. 2000. № 7. С. 101.
91. Кудін С. Поняття кримінального штрафу за «Руською правдою» та Литовським статутом. *Право України*. 2000. № 11. С. 141.
92. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. К.: Атіка, 2001.
93. Кульчицький В.С. Третій Литовський Статут на Україні. *Український календар*. Варшава, 1978.
94. Кульчицький В., Тищик Б. Історія держави і права України: Навч. посіб. - К.: Атіка, 2001. - С. 29-37.
95. Кульчицький В., Тищик Б., Бойко І. Галицько-Волинська держава (1199-1349 рр.). Моногр. Львів,2005.
96. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. – Волгоград,2001.
97. Лаптева Л.П. История Чехии периода позднего феодализма и раннего нового времени (V век – 1648 г.). М.,1993.
98. Лашенко Р. Лекції по історії українського права. Княжа доба. Прага, 1923.
99. Лебек С. Происхождение франков. V-IX вв. М.,1993.
100. Леонтович Ф.И. Русская Правда и Литовский Статут. *Университ. известия*. К., 1865. № 2-4.
101. Ливанцев К. Е. Сословно-представительская монархия в Польше, ее сущность и особенности (II пол. XIV - конец XVI вв.). М., 1968.
102. Ливанцев К.Е. История государства и права феодальной Польши. М.,1958.
103. Лисневский Э.В. История феодального государства и права Англии. Ростов-на-Дону,1981.
104. Лозинский С.Г. История папства. М.,1986.
105. Лубський В.І., Борис В.Д. Мусульманське право. К.,1997
106. Любавский М.К. Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно. М., 1915.
107. Мавродин В.В. Древняя Русь. Л., 1946.
108. Макаруч В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2000,2001.
109. Макова Е.С. История южных и западных славян. Период феодализма (VI - середина XVIII в.). М.,1987.
110. Малов В.Н. Людовик XIV: опыт психологической характеристики. *Новая и новейшая история*. 1996. №6.
111. Малов В.Н. Меровинги. *Вопросы истории*. №6. С.150-158.
112. Маньков А.Г. Уложение 1649 года, кодекс феодального права России. Л.,1980.

113. Момотов В. В. Формирование русского средневекового права в IX - XIV вв.: Монография. М.: ИКД «ЗЕРЦАЛО-М», 2003.
114. Москаленко А.Е. Возникновение и развитие феодальных отношений у южных славян. Хорваты и сербы. М., 1978.
115. Музиченко П. Історія держави і права України. К.: Т-во «Знання», КОО, 2000.
116. Музиченко П., Єрошкін С., Нагуш О. Суд і процес у Київській Русі. Одеса, 1995.
117. Музиченко П.П. Еволюція прав української шляхти у Великому князівстві Литовському. *Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук, праць*. О., 2001. Вип. 12. С. 526-533
118. Музиченко П.П. Конституційні норми в джерелах права на українських землях у XVI ст. *Сучасний конституціоналізм та конституційна юстиція: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Жовтень 2000 р. О., 2001. С. 145-150.
119. Музиченко П.П. Правова система Литовсько-Руської держави. *Проблеми педагогіки вищої медичної освіти в вузах України: Зб. наук, праць*. О., 1995. С. 145-154.
120. Музиченко П.П. Регулювання права власності та судовий захист майна в українських землях у першій половині XVI ст. *Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук, праць*. О., 1997. Вип. 4. С. 77-82.
121. Музиченко П.П. Рецепція римського права правовою політикою Великого князівства Литовського у XVI ст. *Актуальні проблеми політики: Зб. наук, праць*. О., 1999. Вип. 5. С. 255-259.
122. Музиченко П.П., Долматова Н.І. Козацтво – важливий чинник української державності. *Актуальные проблемы государства и права: Сб. науч. трудов*. О., 1995. Вып. 2.
123. Музиченко П.П. К истории создания литовских статутков. *Пробл. правоведения*. 1989. №50. С. 31-36.
124. Мусульманское право. – М., 1984.
125. Надирадзе Л.И. Проблема государственной собственности на землю в Халифате в VII- VIII вв. *Арабские страны. История. Экономика*. М., 1970.
126. Носов Н.Е. Становление сословно-представительных учреждений в России. М., 1969.
127. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М., 1998.
128. Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в XV – XVI вв. Главные тенденции политических взаимоотношений. М., 1984.
129. Памятники истории Англии XI-XIII вв. / Пер. Д.М. Петрушевского. М., 1986.
130. Пасічник М.С. Політичні унії між Польщею і Литвою в історичній долі українського народу. *Вісн. Львів, ун-ту*. Сер. істор. Льв., 1992. Вип. 28.
131. Пашуто В.Т. Образование Литовского государства. М., 1959.
132. Пашуто В.Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. М., 1950.

133. Петрушевский Д.М. Очерки из истории английского государства и общества в средние века. М.,2003.
134. Петрушевский Д.М. Очерки из истории средневекового общества и государства. М.,2003.
135. Правовий звичай як джерело українського права IX - XIX ст. / За ред. І.Б. Усенка. К., 2006.
136. Прокопьев В.П. История германской государственности X-XVII вв. Калининград,1984.
137. Пчелов Е. Романовы. История династии. М.,2002.
138. Пчелов Е. Рюриковичи. История династии. М.,2002.
139. Развитие русского права в XV – первой половине XVII вв. М.,1986.
140. Развитие русского права второй половины XVII – XVIII вв. М.,1992.
141. Раннефеодальные государства и народности. Южные и западные славяне, VI – XII вв. М.,1991.
142. Раннефеодальные государства на Балканах VI – XII вв. М.,1999.
143. Ричка В. М. Шлюб і подружнє життя у Київській Русі. *Український історичний журнал*. 1992. № 1. С 131-142; № 2. С. 131–141.
144. Рогов В. А. Государственный строй Древней Руси. М.,1984.
145. Рогожин А., Сташис В. Ярослав Мудрый – видатний державний діяч. *Право України*. 1996. № 4.
146. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. Харків,2003.
147. Рыбаков Б.А. Киевская Русь и русские княжества XII-XIII вв. М., 1982.
148. Садагдар М.И. Основы мусульманского права. – М.,1968.
149. Салическая правда / Пер. Н.П. Грацианского. – М.,1950
150. Смирин М.М. Народная Реформация Томаса Мюнцера и Великая крестьянская война. М.,1956.
151. Смолій В. Запорізька Січ. Виникнення, тенденції розвитку, ліквідація. *Наука і суспільство*. 1988. № 4.
152. Смолій В.А., Гуржій О.І. Становлення української державності. *Український історичний журнал*. 1990. № 10.
153. Соколова А.М. Варварские правды. Чита,1969.
154. Софроненко К.Л. Соборное Уложение 1649 г. – кодекс русского феодального права. М.,1958.
155. Софроненко КА. Общественно-политический строй Галицко-Волынской Руси XI-XIII вв. М., 1955.
156. Статут Великого княжества Литовского 1529 года / Под ред. К.И. Яблонскиса. - Минск, 1960.
157. Стешенко Л.А., Шамба Т.М. История государства и права России. В 2-х т. М.,2003. Т.1.
158. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2003.
159. Страхов Н.Н. Государство и право феодальной Англии. Х.,1964.
160. Суд і судочинство на українських землях у XIV-XVI ст. / За заг. ред. проф. П. Музиченка. О., 2000.
161. Судебник Казимира (1468 год). Вильнюс, 1967.

162. Сюкияйнен Л.Р. Мусульманское право. М.,1986.
163. Сюкияйнен Л.Р. Шариат: религия, нравственность, право. *Государство и право*. 1996. №8.
164. Терлюк І.Л. Литовські Статути та їх застосування в Україні. Л., 1999.
165. Терлюк І.Л. Становлення та джерела руського права. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. 1999. Вип. 9.
166. Титкова С.С. Государство и право сословно-представительской монархии в России. М.,1991.
167. Тихомиров М.Н. Соборное Уложение 1649 г. М.,1961.
168. Тищик Б. Й., Вівчаренко Б. А. Суспільно-політичний лад і право України у складі Речі Посполитої та Литовської держави. Львів, 1996.
169. Ткач А.Л. Історія кодифікації дореволюційного права України. - К., 1968.
170. Толочко П. П. Древняя Русь: очерки социально-политической истории. К., 1987.
171. Толочко П.П. Киев и Киевская земля в эпоху феодальной раздробленности XII-XIII вв. К., 1980.
172. Толочко П.П. Киеская Русь. К.,1996.
173. Толочко П.П. Князь в Древней Руси: власть, собственность, идеология. К.. Наукова думка. 1992.
174. Флоря Б.Н. Отношения государства и церкви у восточных и западных славян. Эпоха Средневековья. М.,1992.
175. Французские короли и императоры. Ростов-на-Дону,1997.
176. Фроянов И. Я. Киевская Русь. Л., 1980.
177. Хайдарова М.С. Основные направления и школы мусульманского права. *Мусульманское право (структура и основные институты)*. М.,1994.
178. Хачатуров Р.Л. Отказ от смертной казни в праве древней Руси. *Смертная казнь: за и против*. М., 1989.
179. Хачатурян Н.А. Возникновение Генеральных штатов во Франции. М.,1976.
180. Хачатурян Н.А. Сословная монархия во Франции (XIII-XV вв.). М.,1984.
181. Хищенко А.О., Козинець О.Г. Проблеми захисту прав та свобод людини і громадянина в ісламському світі. *Міжнародна науково-практична конференція «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку»*. м.Запоріжжя, 25-26 травня 2018 р. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2018. Ч.1. С. 25-27
182. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2003.
183. Хрестоматія пам'яток феодального государства и права стран Европы. М.,1961.
184. Хрестоматія по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. М.,1996.
185. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. М.,1984.
186. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. М.,1999.
187. Хрестоматія по истории средних веков. Т. 1-3. М.,1961-1963.

188. Хрестоматия по истории Халифата / сост., пер. Л.И. Надирадзе М.,1968.
189. Хрестоматія з історії держави і права України / За ред. В.Д. Гончаренка. К.: Ін Юре, 2003.
190. Чарнецкий Ф. История Литовского Статута. *Университ. известия*. К., 1867. - №1.
191. Чельцов-Бебутов М.А. Курс уголовно-процессуального права. СПб.,1995.
192. Черепнин Л.В. Земские соборы Русского государства XVI – XVII вв. М.,1978.
193. Черепнин Л.В. Образование Русского централизованного государства. М.,1978.
194. Черкасов П. Кардинал Ришелье. М.,2002.
195. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. М.,1996.
196. Черчилль У. Рождение Британии. Смоленск,2002.
197. Чубатий М. Огляд історії українського права: історія джерел та державного права. Мюнхен, 1947. - Ч. II.
198. Шабульдо Ф.М. Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. К., 1987.
199. Шевальє П. Історія війни козаків проти Польщі. К., 1960.
200. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 2001
201. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. К.,1995.
202. Шекера І. М. Київська Русь XI ст. у міжнародних відносинах. К., 1967.
203. Шиндлинг А., Циглер А. Кайзеры. Ростов-на-Дону,1997.
204. Щапов Я.Н. Византийское и южнославянское правовое наследие на Руси в XI–XIII вв. М., 1978.
205. Щапов Я.Н. Княжеские уставы и церковь в Древней Руси XI–XIV вв. М., 1979.
206. Юшков С.В. «Русская правда» Происхождение, источники, её значение. М., 1950.
207. Юшков С.В. Общественно-политический строй и право Киевского государства. М., 1949.
208. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: У 3 т. Л., 1990. Т. 1.
209. Яковенко Н. Здобутки та втрати Люблінської унії. *Київська старовина*. 1993. №3. С.77-85.
210. Яковенко Н. Українська шляхта. К., 1993.
211. Яковкин И.И. Законодательные акты Великого княжества Литовского. Л., 1936.
212. Яценко Б. Й. Розвиток державного устрою України-Русі XII ст. *Український історичний журнал*. 1997. № 3.

Тема 4. Українська державність і право XVII-XVIII ст.

1. Міжнародні стосунки періоду Національно-визвольної війни
2. Перелічіть основні джерела права Гетьманщини, охарактеризуйте їх.
3. Які положення Березневих статей Б.Хмельницького 1654 року обмежували автономію Української гетьманської держави?

4. Органи Російської імперії створені у XVII ст. для управління Лівобережною Україною.
5. Історичне і політико-правове значення входження Наддніпрянської України до складу Російської держави
6. Юридичне оформлення прийняття Гетьманської України до складу Московської Держави. «Березневі статті» та гетьмансько – царські договори II пол. XVII – поч. XVIII ст.ст.
7. Зміни у середовищі суспільних верств Гетьманщини у II пол. XVII ст.?
8. Юридична платформа руху за незалежну, соборну Україну. Галицький трактат І.Виговського і Конституція П.Орлика 1710 р.
9. Органи для управління Україною, створені царським самодержавством у XVIII ст.
10. Правове закріплення колонізаторської політики Російської імперії у XVIII ст.
11. Поступове обмеження та ліквідація царизмом автономного устрою України.
12. Зміни правовою становища України і правове оформлення особливою статусу України у складі Російської держави (XVII ст. - друга половина XVIII ст.).
13. Зборівський та Білоцерківський договори Б. Хмельницького з Польщею.
14. Історичне і політико-правове значення входження Наддніпрянської України до складу Російської держави.
15. Правовий статус Запорозької (Нової) Січі. Причини її ліквідації і створення Задунайської Січі.
16. Дайте характеристику основних рис кримінального права Гетьманщини.
17. Назвіть і охарактеризуйте основні види доказів Української гетьманської держави.
18. Право власності на землю в Українській гетьманській державі.
19. Судова реформа гетьмана Кирила Розумовського 1764 р.
20. Процес короткий приказний 1734р., його зміст та значення.
21. Загальна характеристика збірника норм права «Суд і розправа в правах малоросійських» 1750р.
22. Суспільно-політичний лад і право Західноукраїнських земель (II пол. XVII - II пол. XVIII ст.).
23. Політико-правове становище Галичини і Правобережжя у складі Речі Посполитої, Закарпаття – у складі Угорщини, Північної Буковини і Криму – у складі Туреччини

Інформаційні джерела

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. К., 1991.
2. Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків. К., 1991.
3. Апанович О.М. Українсько-російський договір 1654 р.: Міфи і реальність. К., 1994.
4. Батюк В.С. Українська державність напередодні та в роки Визвольної

- війни 1648-1654 рр. у працях дослідників із західної діаспори. *Український історичний журнал*. 1993. № 1. С. 76-80.
5. Бжеський Р. Переяславська умова в планах Б. Хмельницького та «Переяславська легенда». Л., 1998.
  6. Бойко І.Й. Держава і право Гетьманщини. Л., 2000.
  7. Бойко І.Й. До питання про сімейне право Гетьманщини за Кодексом 1743 року. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Л., 1999. Вип. 34.
  8. Бойко І.Й. Договірне право Гетьманщини за «Правами, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. *Право України*. 1998. № 5.
  9. Бойко І.Й. Зобов'язальне право Гетьманщини за «Правами, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. Л., 1998.
  10. Бойко І.Й. Право власності за Кодексом українського права 1743 р. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*. Л., 1997.
  11. Бойко І.Й. Правове становище населення Гетьманщини за Кодексом 1743р. Л., 1997.
  12. Бойко І.Й. Про цивільне право гетьманщини за Кодексом 1743 р. *Право України*. 1999. № 3.
  13. Бойко І.Й. Цивільне право за Кодексом 1743 р.: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Л., 1999.
  14. Бойко І.Й. Цивільно-правовий статус особи у Козацько-гетьманській державі за Кодексом 1743 року. *Права людини і Україна*. Л., 1999. Вип.2.
  15. Вислобоков КА. Визначна пам'ятка українського права: джерела, зміст, система та соціально-політичні передумови створення «Права, за якими судиться малоросійський народ «1743 р. К., 1997.
  16. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. К., 1994.
  17. Горобець В.Н. Московська політика Б. Хмельницького: дипломатична риторика та політична практика. *Український історичний журнал*. 1995. № 4.
  18. Грозовський І. Право власності на землю в Запорозькій Січі. *Право України*. 1997. №8. С.62-63.
  19. Грозовський І.М. Козацьке право. *Право України*. 1997. № 6.
  20. Гуржій О. Право в українській козацькій державі (друга половина XVII - XVIII ст.). К., 1994.
  21. Гуржій О. Про особливості україно-російських взаємовідносин у середині XVII ст. (1654-1657 рр.). *Український історичний журнал*. 1992. № 10-11.
  22. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII - XVIII ст.: кордони, населення, право. К., 1996.
  23. Єрмолаєв В.М. Вищі представницькі органи влади в Україні (історико-правове дослідження). Х.: Право, 2005.
  24. Єрмолаєв В.М., Козаченко А.І. Органи влади і управління Української держави (друга пол. XVII - XXIII ст.). Х.: Право, 2002.
  25. Замлинський В. Гетьман у боротьбі за суверенітет та державність України. *Київська старовина*. 1992. №4. С.2-6.

26. Запорізьке козацтво в пам'ятках історії та культури. Запоріжжя, 1997.
27. Історія держави і права України / За ред. А.С. Чайковського. К.: Юрінком Інтер, 2000.
28. Історія держави і права України. У 2 т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. К.: Ін Юре, 2000. Т. 1.
29. Качмарчик Я. Гетьман Богдан Хмельницький. Перемишль; Л., 1996.
30. Кистяковский А.Ф. Права, по которым судится малороссийский народ. К., 1879.
31. Козаченко А. Про державну владу Б. Хмельницького: окремі питання. *Право України*. 1998. № 2.
32. Козинець О.Г. Державотворчі пошуки України у XVII столітті: здобутки та прорахунки. *Запорізькі правові читання: матеріали Щорічної міжнародної науково-практичної конференції*, м. Запоріжжя, 19-20 травня 2020 року / за заг. ред. Т.О. Коломоець. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 428 с. С.95-97
33. Козинець О.Г., Переверза А. М. Основні положення Конституції Пилипа Орлика. *Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Юність науки-2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства. 23-24 квітня 2020 р. м. Чернігів*. С.519-520.
34. Козинець О.Г., Козинець І.Г. Податкова система України в XVII – XVIII ст.ст. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. №2. С.16-19.
35. Козинець О.Г., Конопля Я.Ю. Судова реформа Кирила Розумовського. *Проблеми громадянського поступу українського суспільства: філософсько-правові та соціально-психологічні аспекти*. Міжнародна науково-практична конференція. м. Чернігів, 21 січня 2015 р. С. 65-70.
36. Козинець І.Г., Козинець О.Г. Історико-правові аспекти становлення та розвитку податкової системи України (IX-XVII ст.). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. №1. С.88 – 91.
37. Копиленко О., Копиленко М. Переяславський акт 1654 р. в оцінках першого Президента України. *Право України*. 1994. № 3-4.
38. Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. Л., 1990.
39. Кудін С. Правові традиції Запорозької Січі. *Закон і бізнес*. 1999. №26.
40. Кульчицький В.С. Найвизначніші пам'ятки правової культури України. *Правознавство*. Л., 1994.
41. Кульчицький В.С., Тищик БД. Історія держави і права України. К.: Атіка, 2001.
42. Кульчицький В.С. Видатна пам'ятка українського права. *Республіканець*. 1993. № 11-12.
43. Кульчицький В.С. Кодифікація права на Україні у XVIII ст. Л., 1958.
44. Кульчицький В.С. Кодекс українського права 1743 р. *Право України*. 1994. № 9.
45. Кульчицький В.С. Суд і розправа в правах малоросійських 1750 р. Ф. Чуйкевича. *Український календар*. Варшава, 1970.
46. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: В 2 т. К., 1994. Т. 1.

47. Макаренко А. До питання про створення кодексу українського права 1743 р. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*. Л., 1997.
48. Макаренко А. Причини створення Кодексу Гетьманщини 1743 р. *Право України*. 1997. № 12. С. 106-107.
49. Мельник Л.Г. Боротьба за українську державність. К., 1995.
50. Месяц ВД. История кодификации права в Украине в первой половине XVIII в. М., 1964.
51. Мицик Ю. Іван Виговський. *Історія України*. 1998. № 24.
52. Музыченко П. История государства и права Украины: Учебник. К.: О-во «Знання», КОО, 2001.
53. Оглоблин О. Хмельниччина і українська державність. Нью-Йорк, 1954.
54. Пашук А.Й. Суд і судочинство на Лівобережній Україні в XVII-XVIII ст. (1648-1782 pp.). Л., 1967.
55. Переяславська рада 1654 р. Історіографія та дослідження. К.: Смолоскип, 2003.
56. Подох Я. Грунтове судочинство на Лівобережній Україні у другій половині XVII – XVIII ст. Л., 1994.
57. Путро А.И. Левобережная Украина в составе Российского государства во второй половине XVIII века. К., 1988.
58. Ричик А.О., Козинець О.Г. Гадяцький трактат І.Виговського та його геополітичні плани. *Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Юність науки-2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства. 23-24 квітня 2020 р. м. Чернігів*. С.592-593.
59. Саласька М.В. Судові органи Гетьманщини за кодексом 1743 р. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*. Л., 1997.
60. Сергійчук В.І. Іменем Війська Запорозького. К., 1991.
61. Слабченко М. Як судився малоросійський народ. *Київська старовина*. 1994. №1. С.44-52.
62. Смолій ВА., Степанков В.С. Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет. К., 1993.
63. Степанков В.С. Богдан Хмельницький і проблеми державності України. *Український історичний журнал*. 1991. № 9, 11.
64. Степанков В.С. Проблеми становлення монархічної форми правління Богдана Хмельницького (1648-1657 pp.). *Український історичний журнал*. 1995. № 4.
65. Ткач А.Л. Історія кодифікації дореволюційного права України. К., 1968.
66. Ткач А.П. Про кодифікацію права на Україні у XVIII - першій чверті XIX ст. *Вісник Київського університету. Серія «Економіка і право»*. К., 1961. Вип. 1.
67. Українсько-російський договір 1654 р.: нові підходи до історії міждержавних стосунків. К., 1995.
68. Хрестоматія з історії держави і права України: У 2 т. / За ред. В.Г. Гончаренка. К.: Ін Юре, 1997. Т. 1.
69. Шевчук В. Козацька держава. Етюди з історії українського

державотворення. К., 1995.

70. Щербак В.О. Запорозька Січ як фактор консолідації українського козацтва до середини XVII ст. *Український історичний журнал*. 1995. № 5.
71. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: У 3 т. Л., 1990. Т. 1.
72. Яковлева Т.Г. Гетьманщина у другій половині 50-х років XVII ст. Причини і початок Руїни. К., 1998.
73. Яковлів А. Договір гетьмана Богдана Хмельницького з Москвою року 1654. *Дзвін*. 1991. № 4.
74. Яковлів А. Український Кодекс 1743 р. «Права, по котрым судится малороссийский народ». Його історія, джерела та системний виклад змісту. Мюнхен, 1949.
75. Яковлів А. Українсько-московські договори в XVII -XVIII вв. *Український історичний журнал*. 1993. № 4-6.
76. Яковлів А. Українсько-московські договори в XVII-XVIII ст. *Український історичний журнал*. 1994. №1-6.

Тема 5. Виникнення буржуазної держави і права

1. Причини та передумови буржуазних революцій Нідерланди, Англія, США, Франція.
2. Нормативно-правові акти періоду боротьби за незалежність та буржуазної революції Нідерландів.
3. Причини та передумови революції в Англії. «Петиція про право» 1628 р.
4. Основні етапи і особливості англійської революції. Класи і партії у революції.
5. Зміни у формі держави. Найважливіші акти «Довгого парламенту». Встановлення республіки. Протекторат О.Кромвеля. «Інструмент управління» 1653 р.
6. Роль та місце протекторату О.Кромвеля в історії англійської буржуазної держави.
7. Виникнення перших колоній на території Північної Америки. Правовий статус колоній.
8. Причини та передумови боротьби американських колоній за незалежність. Декларація незалежності 1776 року. Статті конфедерації 1781 року.
9. Конституція США 1787 року. Білль про права.
10. Виникнення і оформлення двопартійної системи в США.
11. Передумови та причини революції кінця XVIII ст. у Франції.
12. Основні етапи і особливості французької революції. Установчі збори. Декларація прав людини і громадянина 1789 року. Проголошення важливих принципів буржуазної держави та права.
13. Конституція 1791 року. Оформлення конституційної монархії.
14. Прихід до влади жирондистів. Ліквідація монархії і проголошення республіки.
15. «Декларація прав людини та громадянина» 1793 р., Конституція 1793р. Суть яacobінської диктатури.
16. Виникнення судових та позасудових революційних органів у Франції.

Інформаційні джерела

1. «Круглый стол» Французская революция XVIII в. и буржуазия. *Новая и новейшая история*. 2002. №1.
2. Адо А.В. Аграрное законодательство Учредительного Соборания и крестьянское движение во Франции в 1790 г. *Новая и новейшая история* 1957. №2.
3. Барг М.А. Великая английская революция в портретах ее деятелей. М.,1990.
4. Барг М.А. Карл I Стюарт. Суд и казнь. *Новая и новейшая история*. 1970. №6.
5. Барг М.А. Кромвель и его время. М.,1990.
6. Барг М.А. Народные низы в английской революции XVII в. М.,1967.
7. Букатіна В. О., Козинец О. Г. Шлюбно-сімейні відносини за мусульманським правом. «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти»: IX Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених (м. Чернігів, 22 грудня 2020 р.): збірник матеріалів конференції. м. Чернігів, 2020. С.296-298.
8. Декларация прав человека и гражданина 1789 г. История и современность. *Советское государство и право*. 1989. №7.
9. Документы истории Великой французской революции. Т.1. М.,1990.
10. Из истории якобинской диктатуры. Одесса,1962.
11. Карлейль Т. История Французской революции /переклад Ю.В.Дубровина, Е.А.Мельниковой. М.,1991.
12. Карповець В. С., Козинец О. Г. Олівер Кромвель – діяч англійської революції XVII століття. «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти»: IX Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених (м. Чернігів, 22 грудня 2020 р.): збірник матеріалів конференції. м. Чернігів, 2020. С.364-366.
13. Ковард Б. Олівер Кромвель. Ростов-на-Дону,1997.
14. Козинець О.Г. Закріплення прав людини у Декларації прав людини і громадянина Франції 1789 р. *Цивілізаційна роль прав людини в упорядкуванні соціальних відносин: Збірник матеріалів науково-практичного семінару* / за редакцією канд. істор. наук Козинець О.Г. Чернігів: КП „Видавництво „Чернігівські обереги”,2007. С.14-21.
15. Козинець О.Г. Жан Жак Руссо – ідеолог французької буржуазної революції кінця XVIII ст. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. №8. С.145-148
16. Лавровский В.М. Сборник документов по английской буржуазной революции XVII в. М.,1973.
17. Страхов М.М. Основні закономірності становлення буржуазної держави та права у провідних країнах світу і Північній Америці. К.,1991.
18. Сытин С.Л. Закон Ле Шапелье в оценке современников. *Новая и новейшая история*. 1969. №4.

19. Томсинов В.А. Государственный строй Англии накануне революции 1640-1660 гг. *Вестник МГУ. Серия 11 Право*. 2006. №3,5.

Тема 6. Держава і право Англії

1. Реставрація монархії. Зародження політичних партій. Habeas Corpus Act 1679 р. «Славетна революція» 1688 р. Білль про права 1689 р. Акт про престолонаслідування 1701 р.
2. Виникнення кабінету міністрів. Розвиток державного ладу Англії XVIII ст. Розвиток англійського парламентаризму у XVIII-XIX ст.
3. Перші поліцейські формування у країнах Європи. Правоохоронна система Англії. Роль і місце поліції
4. Зародження і розвиток політичних партій в Англії.
5. Виникнення і розвиток кабінету міністрів в Англії, прецедент 1742 р.
6. Виборчі реформи 1832 та 1867 рр. Консервативна і ліберальна партії. Поява лейбористської партії. Англосаксонська система права.
7. Особливості суспільного і державного розвитку Англії першої половини XX ст. Реформа виборчої системи.
8. Основні зміни в державному ладі, реформа парламенту. Верховенство кабінету міністрів. Суть делегованого законодавства.
9. Вестмінстерський статут 1931 р. Державне регулювання економіки.
10. Структура і основні напрями діяльності поліції Англії.
11. Кабінет міністрів у державному механізмі Великобританії.
12. Суд присяжних у Англії. Історія та сучасні тенденції.
13. Особливості розвитку англійської правової системи.

Інформаційні джерела

1. Акуленко О.В., Козинець О.Г. Хроніка боротьби за парламентську реформу 1832 р. в Англії. *IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція студентів і молодих учених «Інноваційний розвиток і транскордонна безпека: економічні, екологічні, правові та соціокультурні аспекти»*, яка відбулася 21 грудня 2015 р. Чернігів, 2015. 663-665
2. Аннерс Э. История европейского права. М., 1996.
3. Арчер П. Английская судебная система. М., 1959.
4. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 2004.
5. Бромхед П. Эволюция британской конституции. М., 1978.
6. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. М., 1995, 1998.
7. Голлан Дж. Политическая система Великобритании. М., 1955.
8. Городецкая И. Е. Великобритания: избиратели, выборы, партии. 1945 – 1970. М., 1974.
9. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. М., 2000.
10. Жигалов И. И. Современная история Великобритании (1945 – 1975). М., 1978.
11. Зивс С. М. Современный уголовный суд присяжных в Англии. М.-Л., 1948.

12. Иванова И.К. Палата лордов на рубеже XXI века. *Государство и право*. 2003. №6.
13. История буржуазного конституционализма XVII – XIX вв. /за ред. В.С. Нерсесянца. М.,1983.
14. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. М.,1998.
15. Козинець О.Г., Акуленко О.В. Парламентська реформа в Англії 1832 р. *Ukraine - EU. Modern Technology, Business and Law: collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 2. Societal Challenges. Innovations of Social Work, Philosophy, Psychology, Sociology. Environmental Protection. Management and Public Administration. Innovations in Education. Current Issues in the Reformation of the Higher Education System in the Aspect of Ukrainian Eurointegration. Current Issues of Legal Science and Practice*. Chernihiv : CNUT, 2016. P. 316-319.
16. Козинець О.Г., Стеченко К.Л. Формування та діяльність політичних партій в Англії в XVII – XX ст.ст. *VII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти*. 12 грудня 2018 року м.Чернігів. С.307-309
17. Конституции буржуазных государств. М.,1982.
18. Крылов Б. Государственный строй Великобритании. М., 1957.
19. Крылов Б. С. Полиция Великобритании: основные черты организации деятельности. М., 1974.
20. Ливанцев К.Е. История буржуазного государства и права. Л.,1986.
21. Лисневский Э. В. Конституционная реформа в Великобритании 1911 года. *Известия Северо-кавказского научн. центра высш. школы. Серия общественных наук*. 1974. № 1.
22. Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2000.
23. Малибенд Р. Парламентский социализм. М., 1961.
24. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. М.,1998.
25. Остапенко Г.С. Британская монархия от Эдуарда VIII до Елизаветы II. *Новая и новейшая история*. 2000. №4,5.
26. Остапенко Г.С. Наследники Королевы Виктории и первые британские монархи XX в.: Эдуард VII и Георг V. *Новая и новейшая история*. 1999. №6.
27. Полянский Н. Н. Уголовное право и уголовный суд Англии. М.,1969.
28. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. Харків,2003.
29. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2003.
30. Трухановский В. Г. Внешняя политика Англии в период второй мировой войны (1939-1945). М.,1965.
31. Трухановский В. Г. Уинстон Черчилль. М.,1968.
32. Уолкер Р. Английская судебная система. М.,1980.
33. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,1994.
34. Харвей Д., Худ К. Британское государство. М.,1961.

35. Хорошев А.В. Карл I Стюарт и парламент. *Новая и новейшая история*. 2005. №1.
36. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. М.,1996.
37. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. М.,1984.
38. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А.Крашенинникова. М.,1999.
39. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. 1996.
40. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 1995, 1996.
41. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. К.,1995.

Тема 7. Держава і право США

1. Громадянська війна Півдня і Півночі США. Конституційний розвиток США після громадянської війни та управління в штатах.
2. Федеральні і місцеві правоохоронні органи США. Становлення та розвиток системи судових органів
3. Суть американської правової системи.
4. Нормативне забезпечення приєднання Техасу до США.
5. Особливості розвитку США на початку ХХ ст. Регулююча роль держави в галузі економіки та соціальних відносин. Посилення президентської влади, централізація державного апарату.
6. «Новий курс» Ф.Рузвельта: причини запровадження та наслідки.
7. Поправки до Конституції в ХХ ст. США
8. Особливості регулювання суспільних і трудових відносин.
9. Відносини між гілками влади в США.
10. Процес формування і механізм реалізації внутрішньої і зовнішньої політики США.
11. Загальне і особливе у створенні правоохоронних органів європейських країн і США. Особливості правоохоронної системи США.
12. Розвиток права в США.

Інформаційні джерела

1. Аннерс Э. История европейского права. М.,1996.
2. Бельсон Я.М., Ливанцев К.Е. История государства и права США. Л.,1982.
3. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2004.
4. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. М., 1995, 1998.
5. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. М.,2000.
6. Жидков О.А. Верховный суд США: право и политика. М.,1985.
7. Законодательный процесс в США: Федеральный уровень. М.,1990.
8. Иванян Э.А. Белый дом: президенты и политика. М.,1975.
9. История буржуазного конституционализма XVII – XIX вв. /за ред. В.С. Нерсесянца. М.,1983.

10. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. М.,1998.
11. Каменский В.Г. Билль о правах в конституционной истории США. М.,1983.
12. Каррі Д.П. Конституція США / пер. з англ. О.М. Мокровольського. К.,1993.
13. Козинець О.Г., Акуленко О.В. Неоконсерватизм як основа політики Рональда Рейгана. *Право і суспільство*. 2019. №3. С.25-29.
14. Козинець О.Г. Застосування принципу поділу влади у президентській республіці. Досвід США. *Ukraine - EU. Modern technology, business and law: collection of international scientific papers : in 2 parts. Part 2. Modern engineering. Sustainable development. Innovations in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice*. Chernihiv: CNUT, 2015. P. 275-278.
15. Козинець О.Г. Місце та роль Верховного суду США в системі розподілу державної влади. *IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасний рух науки» 6-7 грудня 2018 р. м.Дніпро*. С.628-633
16. Козинець О.Г. Новий курс Ф.Д.Рузвельта: причини та наслідки. *Міжнародна науково-практична конференція «Модернізація системи професійної підготовки пенітенціарного персоналу: питання філософії права, педагогіки й психології, теорії і практики»: матеріали виступів (Чернігів, 6 червня 2014 р.)*. Чернігівський юридичний коледж ДПіТС України. Чернігів: Видавець Лозовий В. М., 2014. С. 159-163.
17. Козинець О.Г., Козинець І.Г. Соціальна складова політики «Нового курсу» Ф.Д. Рузвельта. *Молодий вчений*. 2015. №2(17). С. 230-234.
18. Козлихин Н.Ю. Высшие органы власти США в годы «Нового курса» (1933-1939). *Правоведение*. 1981. №4.
19. Конституции буржуазных государств. М.,1982.
20. Крючкова О.В. Новые материалы о деятельности континентального конгресса. *Американский ежегодник*. М.,1975.
21. Лафинский В.И. Основы конституционного строя: Анализ становления и развития. М.,1998.
22. Ливанцев К.Е. История буржуазного государства и права. Л.,1986.
23. Макаруч В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2000.
24. Мишин А.А. Принцип разделения властей в конституционном механизме США. М.,1984.
25. Мишин А.А., Власихин В.А. Конституция США. Политико-правовой комментарий. М.,1989.
26. Мишин А.А., Языков Е.Ф. Конституция США: история и современность. М.,1988.
27. Никифорова М.А. Гражданские права и свободы США: судебная доктрина и практика. М.,1991.
28. Никонов В.А. От Эйзенхауэра к Никсону. Из истории республиканской партии США. М.,1984.
29. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. М.,1998.
30. Органы власти штатов и местные органы управления в США. М.,1990.

31. Плешков В.Н. Первый континентальный конгресс (1774 г.). *Вопросы истории*. 1976. №6.
32. Президенты и политика США. М.,1989.
33. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. Харків,2003.
34. Савельев В.А. Капитолий США: прошлое и настоящее. М.,1989.
35. Саликов М.С. Взаимоотношения штатов в системе федерализма. *Государство и право*. 1997. №9.
36. Согрин В.В. Образование Североамериканского государства: новое прочтение. *Новая и новейшая история*. 2002. №2
37. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2003.
38. Страхов М.М. Основні закономірності становлення буржуазної держави та права у провідних країнах світу і Північній Америці. К.,1991.
39. Тишик Б., Ригіна О. Перша чинна Конституція світу – історія прийняття (до 220-ти річчя Конституції США). *Право України*. 2007. №8.
40. Ушаков В.А. «Статьи Конфедерации и вечного союза» – первая американская конституция. *Проблемы всеобщей истории*. М.,1973.
41. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,1994.
42. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. М.,1996.
43. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. М.,1984.
44. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А.Крашенинникова. М.,1999.
45. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. М.,1996.
46. Шевченко А.А. Внешняя политика США: процесс формирования и механизм осуществления. К.,1989.
47. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 1995, 1996.
48. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. К.,1995.
49. Энтин Л.М. Разделение властей. Опыт современных государств. М.,1995.

Тема 8. Буржуазна держава і право Франції

1. Переворот 9-го термідора. Конституція 1795 року. Директорія.
2. Переворот Наполеона Бонапарта, Конституція 1799 року. Консульство та імперія Наполеона. Централізація та бюрократизація державного апарату. Французький цивільний кодекс 1804 р. та Французький кримінальний кодекс 1810 р.
3. Відновлення монархії. Хартії 1814 і 1830 років.
4. Револуція 1848 року і утворення Другої республіки. Конституція 1848 р. та державний лад Другої республіки.
5. Виникнення другої імперії. Конституція 1852 р. Державний лад другої імперії. Франко-пруська війна і падіння імперії.
6. Структура правоохоронних органів Франції.
7. Виникнення професійної прокуратури і адвокатури у Франції

8. Становлення та розвиток системи судових органів
9. Обставини проголошення III республіки у Франції. Боротьба прихильників монархії та республіки за форму державного правління у Франції.
10. Передумови виникнення Паризької Комуни. Соціально-економічне законодавство і державний лад Паризької Комуни. Причини падіння Паризької комуни.
11. Розробка і прийняття конституційних законів 1875 р. Державний лад і політичний режим Третьої республіки.
12. Розвиток права у Франції в XIX ст.
13. Політична сутність бонапартизму та його історичні прояви (I і II імперії у Франції).
14. Органи охорони громадського порядку в Паризькій комуні та Третій республіці. Судова система Франції XIX-XX ст.
15. Виникнення професійної прокуратури і адвокатури у Франції.
16. Режим Третьої республіки: партійна та виборча системи. Зміни в державному апараті.
17. Виникнення Народного фронту, його політика. Причини падіння Третьої республіки.
18. Окупація Франції та режим Віші. Звільнення Франції.
19. «Тимчасовий режим» та боротьба навколо конституції.
20. Виникнення режиму Четвертої республіки. Основні положення Конституції 1946 року.
21. Падіння Четвертої республіки і виникнення режиму П'ятої республіки. Основні положення Конституції 1958 р. Еволюція політичної системи у Франції.
22. Основи діяльності та структури сучасних європейських правоохоронних інститутів в умовах інтеграційних процесів к. XX ст.
23. Розвиток права у Франції в XX ст.

Інформаційні джерела

1. Аннерс Э. История европейского права. М.,1996.
2. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2004.
3. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. М., 1995, 1998.
4. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. М.,2000.
5. История буржуазного конституционализма XVII – XIX вв. /за ред. В.С. Нерсесянца. М.,1983.
6. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. М.,1998.
7. Козинець О.Г. Соціально-економічне законодавство Паризької комуни – першої соціальної держави. *Соціальне право України: науковий збірник*. Чернігів: Черніг. держ. технол. ун-т,2013. №1(2). С.235-247.
8. Козинець О.Г. П'ята республіка у Франції – досвід країни зі змішаною формою правління. *Наукові дослідження – теорія та експеримент '2013'*: *Матеріали дев'ятої міжнародної науково-практичної конференції*, м. Полтава, 29-31 травня 2013 р. – Полтава: Вид-во „ІнтерГрафіка”, 2013. Т.3. С.20-25.

9. Козинець О.Г. Досвід Паризької комуни – перша в історії спроба побудови соціальної держави. *Новітні технології у науковій діяльності і навчальному процесі. Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених.* м. Чернігів, 19-20 квітня 2012 р. Т.2. Гуманітарні науки. С.326-329.
10. Козинець О.Г. Статус глави держави за Конституцією Франції 1958 року. *Україна між минулим і майбутнім: історико-правові та соціально-економічні аспекти розвитку країни: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Чернігів, 8 червня 2011 р.). Чернігівський юридичний коледж Державної пенітенціарної служби України. Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2011. С.208-214
11. Козинець О.Г. Парламентська республіка: досвід Франції. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки.* Випуск 45. К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2009. С. 135-141
12. Козинець О.Г. Застосування принципу поділу влади у країнах зі змішаною формою правління. Досвід П'ятої Французької республіки. *Проблеми захисту прав та свобод людини і громадянина: тези Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів* (м. Чернігів, 22-23 травня 2014 р.). Чернігів: Десна Поліграф, 2014. С. 514-518
13. Конституции буржуазных государств. М.,1982.
14. Ливанцев К.Е. История буржуазного государства и права. Л.,1986.
15. Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2000.
16. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. М.,1998.
17. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. Харків,2003.
18. Смирнов А.Ю. Империя Наполеона III. М.,2003.
19. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2003.
20. Страхов М.М. Основні закономірності становлення буржуазної держави та права у провідних країнах світу і Північній Америці. К.,1991.
21. Сьюард Д. Наполеон и Гитлер. Смоленск,1995.
22. Талейран. Мемуары. Екатеринбург,1997.
23. Тырсенко А.В. От Просвещения к революции. Общественно-политические взгляды Сийеса. *Новая и новейшая история.* 2001. №5.
24. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,1994.
25. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2003.
26. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. М.,1996.
27. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. М.,1984.
28. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А.Крашенинникова. М.,1999.
29. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. 1996.
30. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 1995, 1996.
31. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. К.,1995.

32. Антюхина-Московченко В.К. Третья республика во Франции. 1870-1918. М.,1986.
33. Бажанов А.Т. Органы юстиции Парижской коммуны. Казань,1971.
34. Желубовская Э.А. Крушение Второй империи и возникновение Третьей республики во Франции. М.,1956.
35. Молок А.И. Хрестоматия по истории Парижской коммуны. М.,1959
36. Протоколы заседаний Парижской коммуны. М.,1959.
37. Ардан Ф. Франция: государственная система. М.,1994.
38. Ковалев А. М. Современное состояние Конституции V республики во Франции (проблемы реформы конституции). *Государство и право*. 1997. № 4.
39. Конституции и законодательные акты Французской республики. М.,1958.
40. Конституция Французской республики. *Советское государство и право*. 1947. № 7.
41. Крутоголов М.А. Государственный строй современной Франции (Четвертая республика). М., 1958.
42. Крутоголов М.А. Президент Французской республики: правовое положение. М., 1980.
43. Крутоголов М. Центральные органы власти французской республики. М.,1956.
44. Молчанов Н.Н. Генерал де Голль. М.,1980.
45. Молчанов Н.Н. Четвертая республика. М.,1963.
46. Ратиани Г.М. Судьба двух республик. М.,1980.
47. Рубинский Ю.П. За колоннами Бурбонского дворца (кризис парламента во Франции после второй мировой войны). М.,1981.
48. Французская республика: Конституция и законодательные акты. М.,1989.

Тема 9. Буржуазна держава і право Німеччини

1. Особливості розвитку Німеччини першої половини ХІХ ст. Падіння «Священної римської імперії німецької нації», утворення «Рейнського союзу». Створення Німецького союзу на підставі т.зв. Союзного акту 1815 р.
2. Реформи в Прусії.
3. Вплив революції 1848 р. на розвиток німецьких держав. Боротьба Прусії за політичне домінування в Німеччині. Створення Північно-німецького союзу.
4. Утворення імперії. Конституція 1871 року.
5. Конституція Німеччини 1871 р. про організацію правоохоронної діяльності. Становлення та розвиток системи судових органів
6. Джерела та основні риси права Німеччини.
7. Правоохоронна система Німеччини у ХІХ столітті.
8. Еволюція територіального устрою та системи управління Австрійської монархії Габсбургів.
9. Революція в Німеччині та утворення Веймарської республіки. Політичний режим Веймарської республіки.
10. Виникнення націонал-соціалістичних та фашистських партій в Німеччині після І світової війни. Італійський фашизм та німецький націонал-соціалізм:

загальне та особливе.

11. Прихід фашистів до влади. Становлення механізму фашистської диктатури, особливості розвитку права в цей період історії.
12. Розгром фашистської Німеччини, основні положення Потсдамської конференції.
13. Утворення ФРН і НДР. Основні положення Бонської Конституції 1949 р. Об'єднання Німеччини.
14. Розвиток права.

Інформаційні джерела

1. Аннерс Э. История европейского права. М.,1996.
2. Бабанцев Н.Ф. Некоторые вопросы государственного строя Германской империи (1871-1911). Вестник ЛГУ. Серия «Экономика, философия, право». 1972. №11. Вып.2.
3. Бабанцев Н.Ф., Проппев В.П. Германская империя 1871-1918 гг. Красноярск,1984.
4. Бисмарк Отто фон. Воспоминания. Мемуары. В 2-х т. Минск-Москва,2001.
5. Бланк С.Д. Старый и новый фашизм. М.,1982.
6. Бобылева С. И. К вопросу о генезисе германского фашизма. *Вопросы германской истории. Германский фашизм: история и современность.* Днепропетровск: Днепропетр. госуд. ун-т, 1983.
7. Брехт А. О государственном устройстве Веймарской республики и вопросы ее политической системы. Проблемы формирования и развития политической системы буржуазных обществ. Свердловск,1984.
8. Буханов В.А. Гитлеровский «новый порядок» в Европе и его крах (1939-1945). Екатеринбург,1994.
9. Вайсман А.С. Конституция ФРГ и ее эволюция. *Ученые записки ВЮЗИ.* 1970. Вып. 21. Ч. II.
10. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. М., 1995, 1998.
11. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. М.,2000.
12. Деларю Ж. История Гестапо. Смоленск,1993.
13. Драбкин Я.С. Становление Веймарской республики. М.,1978.
14. Ивонин Ю.Е. Абсолютизм в Германии в XVII-XIX вв. *Новая и новейшая история.* 1990. №4.
15. История буржуазного конституционализма XVII – XIX вв./за ред. В.С.Нерсесянца. М.,1983.
16. История буржуазного конституционализма XIX в./ за ред. В.С.Нерсесянца. М.,1986.
17. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. М.,1998.
18. История фашизма в Западной Европе. М.,1979.
19. Кастель Е.Р. Федерализм и становление буржуазного государства в Германии (1815 – середина 1860-х гг.). *Правоведение.* 1992. №4.

20. Козинець О.Г., Кравченко О.В. Зовнішньополітична діяльність фашистської Італії в 1918-1939 рр. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №1. С. 28-30.
21. Кремер И.О. Некоторые аспекты политической системы ФРГ (1949-1969). *Ежегодник германской истории*. 1969, 1970.
22. Лапова Р.А. Ноябрьская революция 1918 г. в Германии и образование Веймарской республики (1918-1919 гг.). Саратов, 1962.
23. Ливанцев К.Е. История буржуазного государства и права. Л.,1986.
24. Макаруч В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2000.
25. Марченко М.Н. Соотношение законодательной и исполнительной властей в государственном механизме Германии 30-х гг. *Вестник МГУ. Серия «Право»*. 1994. №5.
26. Марченко М.Н. Судебная власть в политической системе Германии 30-40-х годов. *Вестник Московского ун-та. Сер II. Право*. 1995. № 1.
27. Мельников д., Черная Л. Империя смерти. Аппарат насилия в нацистской Германии. М.,1988.
28. Мельников Д., Черная Л. Преступник №1. Нацистский режим и его фюрер. М.,1983.
29. Нюрнбергский процесс. Сборник материалов. В 8-ми т. М.,1987-1999.
30. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. М.,1998.
31. Прокопьев В. П. Государственный аппарат Германской империи и монополистический капитал в 1914-1918 гг. *Вестник ЛГУ*. 1972. № II. Серия «Экономика, философия, право». Вып 2.
32. Прокопьев В.П. Армия и государство в истории Германии XIX – XX вв. Л.,1982.
33. Раушнинг Герман. Говорит Гитлер. Зверь из бездны. М.,1993.
34. Рахшмир Ю.П. Происхождение фашизма. М.,1961.
35. Ридман Д. Муссолини. М.,1999.
36. Розанов Г.Л. Германия под властью фашизма (1933-1939). М.,1964.
37. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. Харків,2003.
38. Руге В. Германия в 1917-1933 гг. М.,1974.
39. Савельев В.А. Германское гражданское уложение. М.,1985.
40. Семиряга И. И. Тюремная империя фашизма и ее крах. М., 1991.
41. СС в действии. Документы о преступлениях СС. М.,1968.
42. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2003.
43. Страхов М.М. Основні закономірності становлення буржуазної держави та права у провідних країнах світу і Північній Америці. К.,1991.
44. Сьюард Д. Наполеон и Гитлер. Смоленск,1995.
45. Урьяс Ю. П. Политический механизм ФРГ. М., 1978.
46. Фашизм и антидемократические режимы в Европе. М.,1981.
47. Фест И. Адольф Гитлер. В 3-х томах. Пермь,1995.
48. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. М.,1996.

49. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А.Крашенинникова. М.,1999.
50. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. 1996.
51. Чубинский В.В. Бисмарк: Политическая биография. М.,1988.
52. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 1995, 1996.
53. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. К.,1995.
54. Ширер У. Взлет и падение Третьего рейха. В 2-х т. М.,1991.

Тема 10. Буржуазна держава і право Японії

1. Основні риси суспільного та державного ладу Японії у першій половині XIX століття.
2. Причини та передумови революції Мейдзі.
3. Буржуазні реформи 70-80-х рр. Основні положення Конституції 1889 р.
4. Становлення та розвиток органів охорони громадського порядку.
5. Становлення та розвиток системи судових органів
6. Особливості формування японського права.

Інформаційні джерела

1. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2004.
2. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. М., 1995, 1998.
3. Галкин И.С. Япония (1870-1914 гг.). М.,1950.
4. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. М.,2000.
5. Инако Цунзо. Современное право Японии. М.,1981.
6. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. М.,1998.
7. Кузнецов Ю.Д., Новицкая Г.Б., Сырицын И.М. История Японии. М.,1988.
8. Латышев И.А. Государственный строй Японии. М.,1956.
9. Лещенко Н. История сьогунату. *Япония сегодня*. 2001. №12.
10. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. М.,1998.
11. Очерки новой истории Японии. М.,1958.
12. Смирнитский С.А. Япония в эпоху Токугава. *Самиздат*. 2002. №10.
13. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,2003.
14. Файнберг Э.Я. Внутреннее и внешнее положение Японии в сер. XIX в. М.,1954.
15. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. К.,1994.
16. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. М.,1996.
17. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. М.,1984.
18. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А.Крашенинникова. М.,1999.
19. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. 1996.
20. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 1995, 1996.

Тема 11. Держава і право Російської імперії ХІХ – початку ХХ ст.

1. Три поділи Речі Посполитої (1772, 1793, 1795 рр.), приєднання Криму до Росії та вплив цих подій на політико-правове становище на історичну долю України: Лівобережжя, Правобережжя і Півдня України у складі Російської імперії, Північної Буковини, Галичини і Закарпаття – у складі Австро-Угорської імперії.
2. Суспільний та державний лад, адміністративно-територіальний поділ Російської імперії. Система самодержавних органів управління Україною
3. Буржуазні реформи II половини ХІХ ст. Селянська реформа 1861 р. Поліцейська реформа 1862 р. Судова реформа 1864 р. Земська реформа 1864 р. Міська реформа 1870 р. Військова реформа 60-70-х рр.. ХІХ ст. Контрреформи 80 – 90-х рр. ХІХ ст.
4. Революція 1905 – 1907 рр. Маніфест 17 жовтня 1905 р. Виникнення Державної Думи і Державної Ради. Зміни у державному ладі Росії поч. ХХ ст.
5. Розвиток права. Цивільне право Росії поч. ХХ ст. Кримінальне уложення Російської імперії 1903 р.
6. Основні державні закони 1906 р. Російської імперії
7. Лютнева революція 1917 р. Повалення монархії. Виникнення Тимчасового уряду. Ради. I з'їзд Рад. Стратегія і тактика більшовицької партії. Державний механізм Росії в період від лютого до жовтня 1917 р.
8. Систематизація російського права в ХІХ ст. Джерела і кодифікація права. Звичаї. Російське законодавство. Литовський статут у руській редакції 1811 р. Збірники магдебурзького права. Указна практика. Кодифікація права «Зібрання малоросійських прав» 1807 р. – проект цивільного кодексу. Робота кодифікаційної комісії 1826 р. «Звід місцевих законів Західних губерній» 1838 р. Сільський судовий статут. Скасування дії магдебурзького права і Литовського статуту.
9. Введення в дію на території України «Зводу Законів Російської імперії» у редакції 1842 р.
10. «Уложення про покарання кримінальні та виправні» 1845 р.
11. Розвиток речового, зобов'язального, спадкового та кримінального права у ХІХ ст. – поч. ХХ ст.

Інформаційні джерела

1. Ефремова Н.Н. Судоустройство Российской империи XVIII – XX вв. М., 1996.
2. Захарова Л.Г. Самодержавие и отмена крепостного права в России 1856-1861 гг. М., 1984.
3. Исаев И.А. История государства и права России. М., 1996.
4. История государства и права России / за ред. Ю.П. Титова. М., 1997.
5. История государства и права СССР. Ч. II. М., 1969
6. История государства и права СССР. М., 1985.
7. Козинець О.Г. Основні закони Російської імперії 1906 р. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. №11. С.17-20.

8. Козинець О.Г. Виникнення та розвиток Державної Думи Російської імперії. *ВІСНИК Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (серія Право, Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки): щоквартальний науковий збірник*. 2010. №4. С.3-14
9. Козинець О.Г. Виникнення та розвиток Державної ради як вищого державного органу Російської імперії. *Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (серія Право, Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки): щоквартальний науковий збірник*. 2010. №2. Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2010. С.3-9.
10. Козинець О.Г., Конопля Я.Ю. Реформа центрального управління в Російській імперії за часів правління Олександра І. *Научные труды SWorld*. Выпуск 2 (39). Т.14. Иваново: Научный мир, 2015. С.7-12.
11. Козинець О. Г. Створення та реорганізація військового міністерства Російської імперії в І чв. ХІХ ст. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Вип.134 (Серія: Історичні науки). №11 Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка; гол. ред. Носко М.О. Чернігів: ЧДПУ, 2015. С.161-164.
12. Козинець О.Г., Лесун А.Є. Прокуратура в Російській імперії: створення, розвиток та зміни в ході судової реформи 1864 р. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2021. № 1. С.12-16.
13. Козинець О.Г., Скрипка О.А. Суд присяжних в Російській імперії в контексті європейського досвіду. *Науковий Вісник Херсонського Державного Університету*. Серія: Юридичні науки, 2016. Випуск 1. Том 1. С.25-28
14. Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 2001.
15. Ольденбург С.С. Царствование императора Николая II. В 2-х т. М., 1992.
16. Отречение Николая II. Воспоминания очевидцев. М., 1990.
17. Пчелов Е. Романовы. История династии. М., 2002.
18. Радзинский Э. Николай II: жизнь и смерть. М., 1997.
19. Стешенко Л.А., Шамба Т.М. История государства и права России. В 2-х т. М., 2003.
20. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 1995, 1996.
21. Юртаева Е.А. Государственный Совет в России (1906-1917 гг.). *Государство и право*. 1996. №4.

Тема 12. Відродження української національної державності (1917-1920 рр.)

1. Соціально-економічне та політичне становище України напередодні Лютневої (1917 р.) революції. Перемога Лютневої революції. Ліквідація монархії. Початок створення в Україні нових політичних структур.
  2. Тимчасовий уряд та його органи в Україні. Дія законодавства Тимчасового уряду в Україні.
- ### **1. Становлення першої Української Народної Республіки (УНР).**
3. Утворення Української Центральної Ради. Універсали. Проголошення Української Народної Республіки. Зміни в Центральній Раді і Генеральному

Секретаріаті. Питання території і адміністративного поділу Української Народної Республіки.

4. Проголошення України незалежною державою. Створення нового уряду незалежної держави - Ради Міністрів Української Народної Республіки. Місцеві органи. Правоохоронні органи. Збройні сили.
5. Нормотворча діяльність Центральної Ради, Малої Ради, Генерального Секретаріату і Ради Міністрів України.
6. Конституція Української Народної Республіки (статут про державний устрій, права і вольності УНР) 1918 р., її зміст і значення.

2. Гетьманська держава

7. Хліборобський конгрес 29 квітня 1918 р. у Києві. Обрання П. Скоропадського Гетьманом України, розпуск Центральної Ради УНР. Причини падіння УНР.
8. «Грамота до всього українського народу» П. Скоропадського від 29 квітня 1918 р. і перехід влади до гетьмана. «Закони про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 р., їх зміст і значення.
9. Державне будівництво Гетьманату. Створення і розвиток Ради Міністрів - уряду гетьманської держави. Місцеві правоохоронні органи. Будівництво збройних сил.
10. Зовнішня політична діяльність Гетьмана та його уряду. Право періоду гетьманської держави.
11. Опозиція проти гетьмана. Падіння гетьманської держави.

3. Друга Українська Народна Республіка часів Директорії

12. Прихід Директорії до влади і перші кроки державного будівництва. Трудовий конгрес. Виборче право. Інструкція від 5 січня 1919 р. про норми представництва на Трудовий конгрес. Рішення Трудового конгресу «Закон про форму влади в Україні». Внутрішня і зовнішня політика Директорії. Зміни в складі Директорії. Перехід влади до Головного отамана С. Петлюри. Закон про формування державного устрою та порядок законодавства в УНР від 12 листопада 1920 р.
13. Положення Варшавського і Ризького договорів щодо України. Падіння УНР і його причини.

4. Становлення і розвиток Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР)

13. Розпад Австро-Угорської імперії та його політичні наслідки.
14. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Створення уряду ЗУНР – Тимчасової Ради Міністрів. Формування місцевого адміністративного апарату. Вибори до Української Народної Ради від 4 січня 1919р. Підготовка до злуки ЗУНР із УНР. Універсали Директорії УНР про об'єднання з ЗУНР від 22 січня 1919 р. і рішення Трудового Конгресу з цього питання.
15. Значення акту злуки УНР із ЗУНР, Падіння ЗУНР, його причини.

Інформаційні джерела

1. Білодід О., Панченко В. Павло Скоропадський і Україна. К., 1997.

2. Веденєєв ДА.. Становлення зовнішньополітичної служби України в період Центральної Ради. *Український історичний журнал*. 1997. № 3.
3. Великий українець. Матеріали з життя та діяльності М.С. Грушевського. К., 1992.
4. Верига В. Визвольні змагання в Україні. 1914-1923: У 2 т. Л., 1998.
5. Верстюк В.Ф. Українська революція: доба Центральної Ради. *Український історичний журнал*. 1995. № 2, 5, 6.
6. Винниченко В. Відродження нації: В 3 ч. К., 1990.
7. Волошко О.О. Проблема легітимності встановлення Гетьманату П. Скоропадського у правосвідомості трудового селянства. *Молода Українська держава на межі тисячоліть: погляд в історичне майбутнє демократичної, правової держави Україна: Зб. наук, праць*. Л., 2001.
8. Галенко О., Яневський Д. Перший уряд демократичної України. К., 1992.
9. Гошуляк ІЛ. Про причини поразки Центральної Ради. *Український історичний журнал*. 1994. № 1.
10. Гриценко А.П. Політичні сили у боротьбі за владу на Україні (кінець 1917р. - початок 1919 р.). К., 1993.
11. Грушевський М. Спомини. *Київ*. 1989. № 9, 10, 11.
12. Грушевський М. Українська Центральна Рада та її Універсал. К., 1917.
13. Гунчак Т. Україна: Перша половина ХХ століття: нариси політичної історії К., 1993.
14. Дзейко Ж. Правовий статус вищих органів державної влади періоду гетьманщини. *Розбудова держави*. 1996. № 3.
15. Доленга С. Скоропадщина. Варшава, 1934.
16. Дорошенко Д. Історія України. 1917-1923 рр. Доба Центральної Ради. Т. 1. Нью-Йорк, 1954.
17. Дорошенко Д. Історія України. 1917-1923 рр. Українська Гетьманська Держава 1918 р. Нью-Йорк, 1954. Т. 2.
18. Єфремова Н.В. Добровольчі народні формування в Українській державі періоду Гетьманату. *Молода Українська держава на межі тисячоліть: погляд в історичне майбутнє демократичної, правової держави Україна: Зб. наук, праць*. Л., 2001.
19. Законодательные акты Украинской Державы. 1917 год. Апрель - июнь. О., 1918.
20. Історія органів внутрішніх справ: Ч. II (XX століття): Навч. матеріали до спецкурсу / За ред. Л.О. Зайцева. Х., 1999.
21. Карпенко О.Ю. Листопадова національно-демократична революція на західноукраїнських землях 1918 р. *Український історичний журнал* 1993. № 1.
22. Кивалов С.В., Орзих М.Ф., Музыченко П.П., Дамирли МА Парламентское право Украины и Азербайджана: достижения и просчеты 1917-1920. О., 2000.
23. Кісілюк Е.М. Роль кримінального законодавства у побудові правової держави доби української Центральної Ради. *Молода Українська*

- державна на межі тисячоліть: погляд в історичне майбутнє демократичної, правової держави України: Зб. наук, праць. Л., 2001.*
24. Кобилецький М.М. Суд і судочинство в ЗУНР. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали наукової конференції. Л., 1997.*
  25. Козинець О.Г., Калітник О.О. Надзвичайні військові суди як складова судової системи часів національних визвольних змагань 1917-1920 рр. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2021. Т.32 (71). №1. С.1-6.*
  26. Козинець О.Г., Патук А.А. Внутрішня та зовнішня політика української держави часів П. Скоропадського. *Порівняльно-аналітичне право. 2020. №4. С.21-27.*
  27. Козинець О.Г. Один у полі не воїн або Україна часів П. Скоропадського. *Історія державотворчих процесів в Україні та зарубіжних країнах (до 100-річчя утворення Української Народної Республіки): зб. наук. ст. та тез повід. міжнар. наук. конф. (м. Харків, 23 листопада 2017 р.) / редкол.: А.П.Гетьман (голова), В.Д.Гончаренко, В.М.Єрмолаєв. Харків: Право, 2017. С. 154-157*
  28. Кольбенко А.В. Митна політика УНР та ЗУНР. *Проблеми державотворення та захисту прав людини в Україні: Матеріали наукової конференції. Л., 1996.*
  29. Колянчук О., Литвин М., Науменко К. Генералітет українських визвольних змагань. Л., 1995.
  30. Колянчук О., Литвин М., Науменко К. Генералітет українських визвольних змагань. Л., 1995.
  31. Конституційні акти України 1917-1920. Невідомі конституції України. К., 1992.
  32. Копиленко М., Копиленко О. Еволюція українського конституціоналізму (з досвіду конституційного будівництва УНР та Української гетьманської держави). *Право України. 1992. № 6.*
  33. Копиленко О. Уроки Центральної Ради. *Радянське право. 1991. № 11.*
  34. Копиленко О.А., Копиленко М.Л. Держава і право України 1917-1920 рр. Центральна Рада. Гетьманство. Директорія. К., 1997.
  35. Копиленко О.Л. «Сто днів» Центральної Ради. К., 1992.
  36. Костів К. Конституційні акти відновленої Української держави 1917-1919 рр. і їхня політична державна якість. Торонто, 1964.
  37. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. - 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993.
  38. Кузьма О. Листопадові дні 1918 року. Л., 1931.
  39. Кульчицький В., Лісна І. Виникнення Західноукраїнської Народної Республіки. Вісник Львівського університету. 1994. Вип. 31.
  40. Кульчицький В.С. До питання про виникнення і падіння Західноукраїнської Народної Республіки. *Проблеми юридичної науки та правоохоронної практики. К., 1994.*

41. Кульчицький С. Останній універсал Центральної Ради. *Історія України*. 1998. № 5.
42. Кульчицький С. Перші українські гривні. *Історія України*. 1998. № 10.
43. Кульчицький С. Українська держава часів гетьманщини. *Український історичний журнал*. 1992. № 7, 8.
44. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Історія ЗУНР. Л., 1995.
45. Лозинський М. Галичина в роки 1918-1920. Відень, 1922.
46. Макарчук С.А. Українська республіка галичан. Л., 1997.
47. Малик Я. Державотворча діяльність Павла Скоропадського. *Студії політологічного центру «Генега»*. 1996. № 1.
48. Малик Я. Земельне питання в Українській гетьманській державі. *Республіканець*. 1994. № 1.
49. Мироненко О. Суд і судочинство в УНР (березень 1917 - квітень 1918). *Вісник Академії правових наук України*. 1994. Вип. 2.
50. Мироненко О.М. Верховне управління Українською державою (квітень 1918 - грудень 1918). *Правова держава*. 1995. Вип. 6.
51. Мироненко О.М. Світоч української державності: політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради. К., 1995.
52. Мироненко О.М., Бенько О.П. Правоохоронні органи Центральної Ради (березень 1917 - квітень 1918). К., 1993.
53. Мірчук П. Причини загибелі УНР. Від II до IV Універсалу. *Державність*. 1992. № 1, 2.
54. Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917 - 1918рр. Л., 1994.
55. Мусієнко В., Маташевський О. Українізація органів державної влади в гетьманській державі Павла Скоропадського. *Розбудова держави*. 1996. №2.
56. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. К., 1993.
57. Настюк М.І. Створення державного апарату ЗУНР. *Вісник Львівського університету. Сер. юрид.Л.*, 1994. Вип. 31.
58. Останній гетьман. Ювілейний збірник пам'яті Павла Скоропадського. 1873-1945. К., 1993.
59. Павленко Ю., Храмов Ю. Українська державність у 1917-1919 рр. К, 1995.
60. Пігач Я. Сімейне право Західноукраїнської Народної Республіки. *На шляху до правової держави*. Л., 1992.
61. Ресент О.П. Ставлення пролетаріату України до Центральної Ради. *Український історичний журнал*. 1994. № 4.
62. Рогожин А., Гончаренко В. Земельне законодавство Центральної Ради. *Вісник Академії правових наук України*. 1994. Вип. 2.
63. Розовик Д.Ф. Центральна Рада й українська культура. *Український історичний журнал*. 1993. № 2, 3.
64. Рум'янцев В.О. Центральна Рада: боротьба за відновлення української державності: Навч. посіб. Х., 1995.
65. Скоропадський П. Спомини. К., 1992.

66. Солдатенко В. Збройні сили в Україні (грудень 1917 - квітень 1918 р.). *Український історичний журнал*. 1992. № 12.
67. Солдатенко В. Становлення української державності і проблема збройних сил (березень 1917 р. - квітень 1918 р.). *Український історичний журнал*. 1992. №5.
68. Солдатенко В. Центральна Рада та українізація армії. *Український історичний журнал*. 1992. № 6.
69. Солдатенко В.Ф. Четвертий універсал. *Політика і час*. 1991. № 1.
70. Стахів М. Гетьманський режим в 1918 році і його праводержавні якості. Скрентон, 1950.
71. Стахів М. Західна Україна: нарис історія державного будівництва та збройної і дипломатичної боротьби в 1918-1923 рр.: У 6 т. Скрентон, 1958-1961.
72. Тимошук О. Державна варта Української держави (історико-юридичний аналіз). К., 1998.
73. Тимошук О.В. Охоронний апарат Української держави (квітень - грудень 1918р.). Х., 2000.
74. Тинченко Я. Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 - березень 1918). Л., 1996.
75. Тищик Б. ЗУНР (державний апарат і законодавство). *Право України*. 1994. № 5-6.
76. Тищик Б.И., Вівчаренко О.А. Західноукраїнська Народна Республіка 1918-1923 рр. (до 75-річчя утворення і діяльності). Коломия, 1993.
77. Удовиченко О.І. Україна у війні за державність. К., 1995.
78. Ульяновський В. Церква в Українській державі. 1917-1920 рр. (доба Гетьманату Павла Скоропадського). К., 1997.
79. Федюк В.П. Украина в 1918 году. Гетман П.П. Скоропадский. Ярославль, 1993.
80. Хитра А. Погляди П. Скоропадського на державу. *Молода Українська держава на межі тисячоліть: погляд в історичне майбутнє демократичної, правової держави Україна: Зб. наукових праць*. Л., 2001.
81. Шаповал М. Гетьманщина і Директорія. Нью-Йорк, 1958.
82. Шелухин С. Історико-правничі підстави української державності. Вінніпег, 1929.
83. Яковлів А. Основні конституції УНР. *Розбудова держави*. 1992. № 5.
84. Яновський Д. Маловідомі конституційні акти України. К., 1991.

Тема 13. Виникнення та розвиток радянської держави і права

1. Переворот 25 жовтня 1917 р. і захоплення влади більшовиками. Повалення Тимчасового уряду.
2. II з'їзд Рад. Розгін Установчих зборів.
3. Створення радянського державного апарату. «Декларація прав трудящого та експлуатованого народу».
4. Створення каральних органів, становлення радянської міліції, організація

ВЧК та її органів на місцях.

5. Виникнення судових та позасудових органів. Організація Червоної армії.
6. Державне будівництво. «Декларація прав народів Росії». Розробка, прийняття та загальна характеристика Конституції РРФСР 1918 р. Радянський державний механізм у роки громадянської війни
7. Червоний терор. Суть і наслідки політики військового комунізму. Репресивні органи. Судова система.
8. Правовий статус білих армій у Радянській Росії Джерела права та його основні риси.
9. Перехід до НЕПу. Утворення СРСР. Конституція СРСР 1924 року.
10. Суть політики індустріалізації та колективізації сільського господарства.
11. Діяльність репресивних органів. Законодавство СРСР 20-30-х рр. Створення основ радянського цивільного, сімейного, трудового, кримінального права
12. Конституція 1936 року. Формування панівного класу в СРСР.
13. Конституція 1977 року. Основні положення.
14. Розпад СРСР. Створення і розвиток СНД.

Інформаційні джерела

1. Антонов-Овсиенко А. Берия. М.,1999.
2. Архив Троцкого. Коммунистическая оппозиция в СССР. 1923-1927. В 4-х т. М.,1990.
3. Бугай Н.Ф. Чрезвычайные органы Советской власти. М.,1990.
4. Верт Н.История советского государства. М.,1998.
5. Волкогонов Д. Ленин. В 2-х т. М.,1999.
6. Волкогонов Д. Сталин. В 2-х т. М.,1999.
7. Волкогонов Д. Троцкий. В 2-х т. М.,1997.
8. Волкогонов Д. Этюды о времени. М.,1998.
9. Восленский М. Номенклатура. М.,1991.
10. Всероссийское Учредительное Собрание. Первый и единственный день его занятий (5-6 января 1918 года). Стенографический отчет. Репринтное воспроизведение издания 1918 г. К.,1991.
11. Гордон Л.А., Клоков Э.В. Что это было? Размышления о предпосылках и итогах того, что случилось с нами в 30-40-е гг. М.,1989.
12. Исаев И.А. Революционная психология и революционная законность (Российский опыт 1917 г.). *Государство и право*. 1995. №11.
13. Историки спорят. Тринадцать бесед. М.,1988.
14. История Советского Союза. Смоленск,2001.
15. Карр Э. История советской России. М.,1990.
16. Козинец О.Г., Лось А. Створення та напрями діяльності радянської міліції в період становлення радянської державності. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №1. С. 182-187.
17. Коржихина Т.П. Советское государство и его учреждения: ноябрь 1917 – декабрь 1991 гг. М.,1995.
18. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. Ч.1. М.,1954.

19. Кукушкин Ю.С., Чистяков О.И. Очерки истории советской Конституции. М.,1987.
20. Ленін В.І. Чергові завдання радянської влади. ПЗТ. Т.27.
21. Стешенко Л.А., Шамба Т.М. История государства и права России. В 2-х т. М.,2003.
22. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 1995, 1996.
23. Юртаева Е.А. Государственный Совет в России (1906-1917 гг.). *Государство и право*. 1996. №4.

Тема 14. Виникнення і розвиток незалежних держав у Східній Європі, Азії, Африці та Латинській Америці

1. Як склалася доля країн Центральної та Південно-Східної Європи під час Другої світової війни?
2. У яких європейських країнах політичний режим отримав назву «народно-демократичного»?
3. Як проходив в країнах народної демократії злам старого державного апарату і створення нових органів влади? Які особливості мав цей процес у Польщі та Чехословаччині?
4. Покажіть, як «народна демократія» в європейських країнах перетворювалася в тоталітарний режим, що ліквідував перші паростки демократії.
5. Розкажіть, як під тиском керівництва КПРС країнам народної демократії довелося прийняти радянську «модель соціалізму» з усіма її деформаціями.
6. Особливості розвитку соціалізму в країнах південної та південно-східної Європи.
7. Як проходили у 1989-1990 рр. у країнах Європи демократичні революції і відбувався демонтаж «соціалізму»? Чому ці події отримали у Чехословаччині назву «оксамитової революції»?
8. Виникнення незалежних держав в країнах Азії в новітній час.
9. Особливості розвитку соціалізму в Китаї.
10. Виникнення незалежних держав в країнах Африки в новітній час.
11. Особливості розвитку країн Латинської Америки після другої світової війни.

Інформаційні джерела

1. Ванечек В. История государства и права Чехословакии. М., 1981.
2. Воронков В.И. ПСЛ - «вызволена» и польская конституция 1921 года. *Советское славяноведение*. 1978. № 6.
3. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. М.,1998.
4. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. М.,2000.
5. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. М.,1998. Т.2.
6. Історія Центрально-Східної Європи / за ред. Л.Зашкільняка. Львів,2001.
7. Карол Л. Конституция домюнхенской Чехословацкой республики. М., 1972.
8. Козинець О.Г., Шевченко М.В. Соціально-економічний розвиток

феодалної Чехії. *VIII Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих учених Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти (у заочній формі) 17 грудня 2019 року. Чернігів: ЧНТУ, 2019. С. 265-269.*

9. Конституция и основные законодательные акты Венгерской Народной Республики. М., 1954.
10. Конституция и основные законодательные акты Польской Народной Республики. М., 1953.
11. Конституция и основные законодательные акты Румынской Народной Республики. М., 1954.
12. Конституция Чехословацкой Социалистической Республики (11 июля 1960 г.). М., 1961.
13. Макачук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 2000.
14. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. М., 1998. Т.2.
15. Политическая система в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. 1917-1929. М., 1988.
16. Синельникова І. Державний устрій ЧССР. К., 1971.
17. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 2003.
18. Страшун Б. А. Конституционные перемены в Восточной Европе. 1989-1990. М., 1991.
19. Тищик Б. Про демократичні революції в країнах Східної Європи (1989 – 1991). *Львів: Вісник Львівського університету*. 1993. Вип. 30.
20. Топорнин Б.Н. Возникновение и развитие Национального фронта в Чехословакии. *Советское государство и право*. 1965. № 3.
21. Топорнин Б.Н. К вопросу о возникновении и развитии народно-демократического государства в Чехословакии (1945-1948). *Новая и новейшая история*. 1964. № 6.
22. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. К., 2000
23. Штарський М. Юзеф Пілсудський: Факти і міфи. *Український історичний журнал*. 1992. №4-5.
24. Яровий В.І. Історія західних та південних слов'ян у ХХ ст. К., 1996.

3. ВИДИ РОБІТ, БАЛИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Види робіт та бали, які студент може отримати за їх виконання:

1) робота на семінарських заняттях	до 28 балів;
1.1. відповідь на семінарському занятті	до 4 балів;
1.2. реферат	до 2 балів;
1.3. тести, казуси або юридичний диктант	до 2 балів
1.4. доповнення, запитання доповідачу на семінарському занятті	до 2 балів;
1.5. презентація	до 2 балів;
2) контрольна робота	до 5 балів;
3) робота на лекції (активність роботи, написання конспектів)	до 3 балів;
4) ведення конспекту самостійної роботи	до 5 балів;
5) виконання самостійних дослідних робіт	до 8 балів;
6) наукова робота	до 8 балів
7) інші види робіт (участь в олімпіадах, інтелектуальних іграх та ін. сусп. діяльність)	до 3 балів;
Всього балів за 100 бальною шкалою	60 балів
8) залік	до 40 балів;
Всього балів за 100 бальною шкалою	40 балів
Разом балів за 100 бальною шкалою	до 100 балів

Критерії оцінювання знань та самостійної роботи студента

Робота на семінарському занятті оцінюється у балах (4 бали за одне заняття) за наступними критеріями:

Відповідь на семінарському занятті

4 бали – ЗВО у повному обсязі опрацював програмний матеріал (основну і додаткову літературу, джерела), має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, виявляє розуміння історичних процесів, робить

аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконливо їх аргументувати, може аналізувати історичну інформацію, здатний презентувати власне розуміння, оцінку історичних явищ, має досить міцні навички роботи з першоджерелами, основними кодифікаціями права

3 бали – ЗВО вільно володіє навчальним матеріалом (опрацював основну і деяку частину додаткової літератури і джерел), узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовує свої висновки конкретними фактами, взятими з підручників, хрестоматій; може дати порівняльну характеристику історичних явищ, визначення понять, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; узагальнювати та застосовувати набуті знання.

2 бали – ЗВО загалом самостійно відтворює програмний матеріал (на рівні підручника), може дати стисло характеристику питання, загалом правильно розуміє історичні терміни, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, виклад не самостійний (переказ підручника), є певні неточності як у матеріалі, так і у висновках, аргументація слабка.

1 бал – ЗВО за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неповна, в ній налічується багато неточностей, головний зміст матеріалу не розкрито.

0 балів – ЗВО не готовий до семінарського заняття або має лише приблизне уявлення про питання, що розглядається на занятті, може сказати два-три речення по суті питання, назвати деякі терміни, але не може їх пояснити, головний зміст матеріалу не розкрито.

Реферат, оцінюється у балах (2 бали) за наступними критеріями.

Реферат – поширений тип письмової самостійної роботи з дисципліни, який демонструє поглиблене опрацювання відповідної теми. У процесі підготовки реферату ЗВО накопичує знання, вміння та навички роботи з різними інформаційними джерелами, готується до майбутніх курсових і дипломних робіт. Реферат є одним з основних типів індивідуальних завдань, який підводить їх до роботи підвищеної складності, з елементами науковості, що виконується під час навчання.

Презентація реферату проходить в аудиторії на семінарському занятті, де розглядається дана тема, або може бути проведена індивідуально.

Критеріями оцінки змісту реферату є повнота висвітлення питання. Зрозумілість, наявність власної думки, правильне оформлення як реферату, так і списку літератури.

Кожен ЗВО протягом семестру повинен підготувати один реферат на семінарське заняття.

Виконання тестових завдань, вирішення казусів або написання юридичного диктанту, оцінюється у балах за наступними критеріями.

Виконання тестових завдань (до 2 балів)

- 2 бали – точні відповіді на понад 90-95% тестових питань;
- 1,5 бали – точні відповіді на 70%-89% тестових питань;

- 1 бал – точні відповіді від 50% до 69 % тестових питань;
- 0,5 бали – студент дав відповідь на меншу кількість, ніж 50% питань і показав незадовільний рівень знань з теми.

Вирішення казусів (до 2 балів)

При вирішенні казусів ЗВО повинні розуміти загальний зміст права та законодавства, повинні вивчити навчальну літературу, матеріал лекції, обов'язково ознайомитися з правовою збіркою на основі якої потрібно вирішити казус. Необхідно письмово вирішити казус із обов'язковим обґрунтуванням прийнятого рішення, та посиланням на текст та зазначенням конкретної статті нормативного акту.

- 2 бали – точна відповідь та змістовне обґрунтування рішення;
- 1,5 бали – точна відповідь та недостатнє обґрунтування рішення;
- 1 бал – не зовсім точна відповідь та недостатнє обґрунтування рішення;
- 0,5 бали – ЗВО намагався дати відповідь, але показав незадовільний рівень знань із теми, вміння орієнтуватися в тексті нормативного акту.

Написання юридичного диктанту (до 2 балів)

- 2 бали – точні та повні відповіді на всі терміни диктанту;
- 1,5 бали – точні відповіді та недостатньо повне пояснення терміну;
- 1 бал – не зовсім точні відповіді на всі терміни диктанту;
- 0,5 бали – ЗВО намагався дати відповіді, але показав незадовільний рівень знань юридичних термінів з теми.

Доповнення до відповіді, запитання доповідачу на семінарському занятті (до 2 балів).

Суттєве доповнення до доповіді основного доповідача, яке ґрунтується на ознайомленні з монографічною, науковою літературою.

Задані запитання доповідачу, які є не просто уточнюючими, а які мають дискусійний характер.

Презентація (до 2 балів)

Презентації – виступи перед аудиторією зі слайдами або іншими візуальними матеріалами, що використовуються для представлення певних досягнень, результатів роботи, звіту про виконання самостійних завдань тощо. Презентації можуть бути як індивідуальними, наприклад виступ одного студента, так і колективними, тобто виступи двох та більше студентів.

Виконання контрольної роботи (до 5 балів)

Завдання теоретичні на контрольній роботі.

- 5 балів – повна відповідь на питання;
- 4 бали – відповідь, яка позбавлена серйозних неточностей, але має окремі недоліки;

від 2 до 3 балів – неповна відповідь на запитання, в якій налічується не багато неточностей;

від 0 до 1 балу неповна відповідь на запитання, в якій налічується багато неточностей, не достатнє володіння науковим апаратом.

Завдання тестові на контрольній роботі.

Правильність виконання тестових завдань залежить від кількості вибраних правильних відповідей:

- 5 балів – точні відповіді на понад 90-95% тестових питань;
- 4 бали – точні відповіді на 75%-89% тестових питань;
- 3 бали – точні відповіді від 55% до 74 % тестових питань;
- 2 бали – ЗВО дав відповідь на меншу кількість, ніж 50% питань і показав незадовільний рівень знань програмних питань.

Ведення конспекту лекцій (до 3-ох балів) оцінюється за наступними критеріями: повнота, охайність, грамотність.

3 бали - наявність усіх компонентів лекцій, які відповідають усім вимогам;

до 2 балів - неохайне оформлення;

до 1 балу - відсутність у конспекті окремих лекцій або недостатньо повне відображення лекційного матеріалу у конспекті.

Ведення конспекту самостійної роботи (до 5-ти балів) оцінюється за наступними критеріями: повнота, охайність, грамотність.

5 балів - наявність усіх компонентів кожної теми самостійної роботи, які відповідають усім вимогам;

до 4 балів - наявність усіх компонентів кожної теми самостійної роботи, але неохайне оформлення;

від 0 до 3 балів - за відсутності у конспекті окремих тем самостійної роботи або недостатньо повне відображення матеріалу з тем самостійного вивчення у конспекті.

Виконання самостійних дослідних робіт (до 8-ми балів за дві).

Тема має бути розкрита на належному рівні. Робота повинна мати творчий характер, продемонструвати аналітичні навички студента, його вміння працювати з бібліографією тощо.

Написання самостійної дослідної роботи практикується в учбовому процесі з метою набуття студентом необхідної професійної підготовки, формування навичок самостійного наукового пошуку, вивчення літератури по даній тематиці, аналіз різних точок зору, узагальнення матеріалу, формулювання висновків тощо.

Особливу увагу слід приділити оформленню науково-довідникового матеріалу, цитат та посилань на джерела.

Наукова робота (участь у науково-практичних конференціях) (до 8 балів).

Написати відповідно до вимог тези на науково-практичну конференцію та взяти участь у конференції, подати тези до друку.

Інші види робіт (участь в олімпіадах, інтелектуальних іграх, складання порівняльних таблиць, схем та ін. суспільна діяльність (до 3-х балів)

Залік

Підсумковий контроль знань ЗВО з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового заліку (до 40-ка балів).

Залікові білети охоплюють всю програму дисципліни і передбачають визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей.

Умовою допуску до заліку є виконання всіх видів навчальної роботи передбачених даною робочою програмою.

Складання заліку є обов'язковим елементом підсумкового контролю знань для ЗВО, які претендують на оцінку «добре» або «відмінно». Якщо ЗВО виконав усі види робіт протягом семестру та набрав 60% підсумкової оцінки (тобто «задовільно»), то він, за бажанням, може залишити набрану кількість балів як підсумкову оцінку і не складати залік.

У випадку, якщо ЗВО протягом семестру не виконав у повному обсязі передбачених робочою програмою навчальної дисципліни всіх видів навчальної роботи, має невідпрацьовані контрольні роботи, завдання з самостійної дослідної роботи, невідпрацьовані семінарські заняття тощо або не набрав мінімально необхідну кількість балів – 20 балів (*тобто кількість балів, яка сумарно з максимально можливою кількістю балів, які студент може отримати під час семестрового контролю не дозволить отримати підсумкову оцінку «задовільно – Е, 60 балів»*), то він не допускається до складання заліку у під час семестрового контролю, але має право ліквідувати академічну заборгованість у порядку передбаченому «Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка»».

Для складання заліку існують білети. Білети складаються із трьох питань (2 теоретичні і 1 вирішення казусу).

Критерії оцінювання:

- від 33 до 40 балів - відповідь повна і зміст відповіді студента повністю відповідає сутності поставленого запитання;
- від 24 до 32 балі - ЗВО виконує всі завдання без грубих помилок;
- від 17 до 24 балів - ЗВО допускає грубі помилки і всі питання виконані менш ніж на половину;
- не більше 16 балів - при невиконанні хоча б одного завдання білету.

Повторне складання заліку з метою підвищення позитивної оцінки не дозволяється.